

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет дошкільної і технологічної освіти
Кафедра дошкільної освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Ковшар О.В.
« ____ » _____ 2023 р.

Реєстраційний № _____
« ____ » _____ 2023р.

ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ
ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ЛПЛЕННЯ.
РОЗРОБКА КОМПЛЕКСУ ІГРОВИХ ВПРАВ

Кваліфікаційна робота студентки
групи ЗДО м-22
ступінь вищої освіти «магістр»
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
Кравчук Катерини Олександрівни

Керівник кандидат педагогічних наук,
доцент Кулінка Ю.С.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	7
1.1. Особливості мистецько-творчої діяльності у закладі дошкільної освіти та її вплив на розвиток дошкільників.....	7
1.2 Технологія розвитку творчих здібностей дітей як засіб формування мистецько-творчої компетентності дошкільників.....	16
1.3. Реалізація технології розвитку творчих здібностей дітей на заняттях із ліплення.....	23
Висновки до розділу 1.....	29
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ЛІПЛЕННЯ ЗАСОБОМ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ.....	31
2.1. Опис методики формування мистецько-творчої компетентності дошкільників на заняттях із ліплення засобом технології розвитку творчих здібностей дітей	31
2.2. Презентація комплексу ігрових вправ з ліплення за технологією розвитку творчих здібностей дітей (для старшого дошкільного віку).....	41
Висновки до розділу 2.....	48
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	52
ДОДАТКИ.....	57

ВСТУП

Актуальність дослідження. Успішність розвитку творчих здібностей дитини в системі дошкільної ланки освіти пов'язується науковцями з організацією освітнього розвивального простору ЗДО, залученням дитини до художньо-творчої діяльності з опорою на його власний досвід, індивідуальні особливості, потреби, інтереси, вікові психічні новоутворення. При цьому останнім часом науковці констатують наявність недооцінки природи дитини, відсутність активної позиції дітей в освітньому процесі. У зв'язку з цим перед сучасною дошкільною освітою постає питання розробки технології розвитку творчих здібностей дітей та формування відповідно мистецько-творчої компетентності.

Проблема розвитку творчої особистості в сучасному світі є актуальною. Кожна розвинена демократична країна значну увагу приділяє розвитку творчого потенціалу суспільства та кожної окремої особистості. Це тісно пов'язано із загальним рівнем освіти, стимулюванням розвитку творчих здібностей особистості та наданням їй можливості їх виявлення. Крім того, досвід показує, що людина, здатна до генерації нових креативних ідей та використання знань у нових ситуаціях, легше пристосовується до нестабільних соціальних умов і швидше знаходить своє місце у суспільстві.

Оскільки Україна перебуває на шляху становлення, їй потрібні освічені громадяни, креативні особистості, які можуть творчо реагувати на будь-які виклики. Перед освітніми установами всіх рівнів стоїть важливе завдання: сприяти тому, щоб кожна дитина у майбутньому стала не просто пасивним членом суспільства, а інтелектуальною, ініціативною, творчою, суспільно корисною особистістю.

Відповідно у Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні (БКДО) велике значення надається розвитку творчих здібностей дошкільників [1]. Важливим результатом оволодіння дитиною мистецькою діяльністю є усвідомлення себе активним суб'єктом творчості, сформоване емоційно-ціннісне ставлення до рукотворного світу. Показник творчої активності дітей

старшого дошкільного віку визначається рівнем розвитку естетичного сприймання об'єктів та явищ, умінням працювати з різними матеріалами, використовувати різні техніки, добирати відповідні засоби реалізації задуму, виявляти творчу уяву, естетичну чутливість, емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього.

Дослідження сучасних науковців психології та педагогіки проблеми розвитку творчих здібностей (Дж. Гілфорда, Ю. Гільбуха, Г. Костюка, В. Кудрявцева, Н. Лейтеса, О. Матюшкіна, В. Моляко, О. Музики, Я. Пономарьова, Дж. Рензулі, В. Рогозіної, В. Роменця, С. Сисоєвої, та ін.) дозволяють розглядати творчі здібності як інтегративну властивість індивіда, яка формується на основі задатків у процесі його взаємодії з навколишнім середовищем і є результатом розвитку психічних процесів (сприйняття, відчуття, мислення, уяви, пам'яті) та умовою успішної життєдіяльності.

Проблема формування мистецько-творчої компетентності дошкільників – одна з найактуальніших у світлі концепцій дошкільного виховання. У відповідності до БКДО художньо-образна природа мистецтва робить художню діяльність дітей єдиним у своєму роді засобом формування її творчих здібностей, сприяє розвитку продуктивного мислення, уяви, що лежать в основі будь-якого виду творчості. Проте, недостатня кількість методичної літератури, неготовність вихователів, педагогів та батьківської громади до вирішення проблем формування мистецько-творчої компетентності у дітей старшого дошкільного віку вибір **теми дослідження** «Формування мистецько-творчої компетентності дошкільників засобом технології розвитку творчих здібностей дітей на заняттях з ліплення. Розробка комплексу ігрових вправ».

Мета дослідження – розробити та обґрунтувати методику формування мистецько-творчої компетентності дошкільників на заняттях із ліплення засобом технології розвитку творчих здібностей дітей.

Завдання дослідження:

1. Розкрити особливості мистецько-творчої діяльності у закладі дошкільної освіти та її вплив на розвиток дошкільників.
2. Обґрунтувати технологію розвитку творчих здібностей дітей як засобу формування мистецько-творчої компетентності дошкільників.
3. Розглянути педагогічні можливості реалізації технології розвитку творчих здібностей дітей на заняттях із ліплення.
4. Описати методики формування мистецько-творчої компетентності дошкільників на заняттях із ліплення засобом технології розвитку творчих здібностей дітей та презентувати комплекс ігрових вправ з ліплення для дітей старшого дошкільного віку.

Об'єкт дослідження – процес формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – формування мистецько-творчої компетентності дошкільників засобом технології розвитку творчих здібностей дітей на заняттях з ліплення.

Методи дослідження: *теоретичні* – аналіз психологічної, педагогічної та методичної літератури, нормативної документації; *емпіричні* – спостереження за освітнім процесом, вивчення передового педагогічного досвіду, анкетування, бесіди, кількісний та якісний аналіз результатів дослідження.

Практична значущість роботи полягає в тому, що матеріали, представлені в роботі, можуть бути використані вихователями закладів дошкільної освіти в їхній практичній діяльності.

Апробація. Теоретичні аспекти кваліфікаційної роботи викладено у збірнику наукових праць кафедри дошкільної освіти Криворізького державного педагогічного університету за матеріалами III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Дошкільна освіта : проблеми, пошуки, інновації» (11-12 травня 2023 р.).

Основні положення магістерської роботи були викладені у статті:

Кравчук К. Теоретичні основи впровадження технології розвитку творчих здібностей дошкільників на заняттях із ліплення» *Наукові здобутки студентів з дошкільної та спеціальної освіти* : зб. наук. і наук.-метод. праць студентів до III Всеукраїнської наук.-практ. конф. «Дошкільна освіта : проблеми, пошуки, інновації». Вип. №14, Кривий Ріг, КДПУ. 2023. С. 100–102.

Також розроблено проєкт за результатами участі у серії вебінарів на тему «Розбудова доброчесного та прозорого середовища в університеті».

Структура роботи: Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

1.1. Особливості мистецько-творчої діяльності у закладі дошкільної освіти та її вплив на розвиток дошкільників

Формування творчої особистості – одне з найважливіших завдань педагогічної теорії та практики на сучасному етапі. Творча діяльність у дошкільному віці має велике значення: вона розвиває природжені здібності дитини – сенсорну сферу та світогляд, психічні процеси, способи передачі вражень тощо. У процесі творчої діяльності діти отримують широкі можливості для самовираження, розкриття та вдосконалення своїх природжених задатків. Займаючись різними видами творчої діяльності, діти залучаються до культури, загальнолюдських цінностей, закладається фундамент внутрішнього світу дошкільника.

Відповідно до БКДО мистецько-творча компетентність визначається як «здатність дитини практично реалізувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів до видів мистецтва, елементарно застосувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях під час освітньої та самостійної діяльності» [1].

Результатом набуття мистецько-творчої компетентності є елементарна обізнаність дитини у специфіці різних видів мистецтва (художньо-продуктивна, музична, театральна діяльності); ціннісне ставлення до мистецтва і мистецької діяльності; прагнення сприймати мистецтво тощо [1].

Для обґрунтування особливостей мистецько-творчої діяльності у ЗДО слід схарактеризувати особливості естетичного виховання дітей дошкільного віку, що, на нашу думку, складають основу такої діяльності.

Представники педагогічної думки (І. Дичківська, Т. Поніманська, М. Ярмаченко) естетичне виховання розглядають як цілеспрямований процес

прищеплення людині здатності оцінювати явища світу відповідно до краси, гармонії (естетичне ставлення), що розкривається у привласненні уявлень про красиве й потворне та виявляються у сформованості вищих почуттів, а також у сприйманні та переживаннях, що складають основу естетичної культури особистості.

Мистецтво, перш за все, є основою естетичного виховання зростаючого індивіда, оскільки воно пов'язане з наочно-образним способом мислення та відповідним пізнанням світу шляхом вивчення образної мови мистецтва. При цьому всі дослідники прийшли до висновку, що оптимальним періодом для початку відповідних впливів є дошкільний вік.

Відомо, що саме в період дошкільного дитинства відбувається активний розвиток образного мислення та продуктивної уяви, виникає схильність до творчої діяльності у сфері пізнавальної активності. Доведено, що художні образи позитивно впливають на пізнавальну та емоційну сферу дітей дошкільного віку, викликаючи певні реакції-відповіді дитини, а саме: емоційні переживання (морально-етичного сприйняття) та розширення діапазону пізнавальних інтересів. Загалом, відбуваються зміни в розвитку, які фахівці визначають як художній, і які базуються на формуванні творчих здібностей у продуктивній (художній) діяльності.

У дошкільній освіті *естетичне виховання* розглядається як *систематичний вплив, орієнтований на розвиток творчої та дієвої активності дитини*. Мета естетичного виховання полягає у формуванні здатності до сприйняття краси, бажанні брати участь у художній (естетичній) діяльності та розвитку на цій основі потенціалу для перетворення світу. Зазвичай, результати цього впливу виявляються у сформовані естетичній культурі, в якій узгоджуються свідомість, потреби та ставлення, а також в практичних діях.

За словами Т. Поніманської [23] та І. Дичківської [5], основним результатом цього системного процесу є естетичний розвиток, що ґрунтується

на розвитку свідомості та цілеспрямованих естетичних дій, які часто називають художньою діяльністю.

Отже, основною метою естетичного виховання в дошкільному віці є формування естетичного ставлення до світу та розвиток художньо-творчих здібностей. Перш за все це сприяє інтересу дітей до краси та гармонії, а також дозволяє дітям не лише наслідувати, але й самостійно творити художні продукти. Зацікавленість дітей у мистецтві сприяє гармонійному розвитку особистості.

Показниками естетичного розвитку вважаються:

- розширення афективної сфери,
- поліпшення досвіду емоційних переживань,
- формування вищих почуттів
- підвищення рівня пізнавальної активності у художній сфері.

Узагальнимо, що результат естетичного становлення особистості дитини дошкільного віку в значній мірі залежить від художнього виховання та відповідної освіти. Все це втілюється через активну участь дітей, особливо дітей старшого дошкільного віку, у формуванні відповідних художніх вмінь у галузі мистецтва, таких як малювання, ліплення, аплікація, музично-ритмічні рухи та спів, а також словесна творча діяльність.

Як бачимо для здійснення ефективного естетичного розвитку дітей дошкільного віку слід долучати до світу мистецтва та творчості. Тому розглянемо поняття «творчість».

У довідкових виданнях термін «*творчість*» описується як:

1) діяльність особистості, спрямована на створення нових матеріальних та духовних цінностей, що мають соціальну та особистісну важливість [28];

2) найвища форма активності особистості, спрямована на трансформацію як зовнішнього, так і внутрішнього світу, а також на саморозвиток і самореалізацію [28];

3) диспозиційна якість особистості, що передуює розвитку знань і духовному зростанню [30];

- 4) унікальна якість креативного суб'єкта [4];
- 5) процес вирішення нестандартних ситуаційних завдань (талановитий винахід) [9];
- 6) споглядання вічних цінностей (мудре узагальнення) [33].

Обґрунтовуючи ідеї творчої діяльності, як зовнішнього вираження і результату творчої активності та творчої спрямованості особистості, бачимо, що творчість є характерною для будь-якої сфери суспільного життя, оскільки вона представляє собою як процес, так і наслідок вирішення протиріч, що виступають як необхідна умова для прогресивних змін і вдосконалення суспільства в цілому.

У поглядах В. Кременя, творчість представляє «апогей людського існування, коли людина розвиває здатність перетворювати різноманітні аспекти дійсності, такі як відносини, норми та цінності, в межах яких вона живе [с. 7]. Творчість, як стверджується, є категорією з багатьма функціями, що характеризує по-різному взаємодії особистості з самою собою та суспільством. Таким чином, вона виступає як «культурологічна, соціально-історична, онтологічна, естетична та психологічна концепція» [9, с. 8].

Отже, творчість є однією з найприродніших форм виявлення потреби в пошуку та є рівноцінною іншим мотивам творчої діяльності, таким як потреба в самоствердженні, визнанні іншими членами суспільства тощо. Будь-яка діяльність, в ході якої здійснюється пошук проблем і рішень, а також діяльність, що виходить за рамки існуючих практик, може бути визнана творчою. Таким чином, *творчість* представляє собою *процес створення чогось унікального, неповторного та індивідуального*.

Щодо творчості дошкільників, важливо відзначити, що цей період у житті дитини, за думкою психологів, співпадає з етапом ранньої творчості. Дослідники О. Запорожець, О. Дяченко та інші, стверджують, що дошкільний вік є найбільш сприятливим для розвитку творчості, оскільки дитина вже готова до соціалізації, але ще не повністю соціалізована. У віці приблизно

трьох років у дітей виникає потреба діяти, слідувати прикладу дорослих та бути на рівні з ними.

Особливістю цього вікового етапу є прихильність дітей до творчості, висока спостережливість, жива уява, фантазія та чутливість до мови, що є основою для реалізації природного потенціалу дитини в різних виданнях діяльності.

Аналіз результатів досліджень дитячої творчості, проведених ученими, О. Кульчицькою та Є. Фльоріним, дозволяє розуміти дитячу творчість як процес створення суб'єктивно нового продукту, що має значення конкретно для самої дитини [11]. Це може бути виражено у власних малюнках, виробках, конструкціях, іграх, оповіданнях, а також у винайденні нових елементів, що для дошкільника є новаторськими у створенні образу. Також важливим є використання набутих знань і виразних засобів у нових ситуаціях та виявлення творчої ініціативи в різних видах діяльності.

Основними *етапами творчої діяльності* дитини, за твердженням І. Білої, є:

- поява відчуття незрозумілості (виникнення проблеми);
- виникнення ряду запитань та уточнень;
- виділення ключових елементів, необхідних для успішного вирішення проблеми;
- усвідомлення проблеми;
- формування гіпотези;
- пошук та знаходження рішення [2].

Н. Міщенко стверджує, що розвитком творчої особистості можна керувати, враховуючи як її творчий потенціал, так і різноманітні фактори, що впливають на цей процес. Зокрема, важливими чинниками вважає оточуюче середовище (як предметне, соціальне, так і природне), умови виховання та характер навчальної діяльності [17].

За словами О. Листопад, під час особистісного розвитку у дітей дошкільного віку інколи спостерігається явище «згасання» потенційних

творчих можливостей та бажання займатися творчістю. Така ситуація обумовлена неефективною організацією освітнього процесу, усвідомленням дитиною культурних норм, а також типом сімейного виховання та іншими факторами [12, с. 77].

Т. Поніманська наголошує, що важливою складовою процесу творчої діяльності дошкільників є виховання за допомогою *мистецьких методів*. Це сприяє тому, що діти можуть вносити красу в навколишнє середовище, в повсякденну діяльність, а також розвивати власні творчі здібності [23, с. 289]. Науковиця зауважує, що цей напрям орієнтований, передусім, на розвиток почуттєвої сфери дітей дошкільного віку, оскільки чутливість та насиченість сприймання є механізмом, що сприяє формуванню у дітей задоволення від прекрасного, викликає у них емоційні враження, такі як радість, захоплення та піднесеність настрою, а також спонукає їх творити власноруч неймовірну красу. Водночас дослідниця підкреслює необхідність ефективної організації життєдіяльності дітей у контексті залучення до художньо-творчої діяльності, оскільки це, на її думку, стимулює позитивне ставлення до краси, гармонії та доцільності, сприяє розширенню знань та вмінь у сфері мистецтва та підтримує бажання надавати естетичні оцінки творам мистецтва.

Таким чином, стає зрозумілим, що для ефективної організації мистецько-творчої діяльності у закладі дошкільної освіти необхідно враховувати не лише розвиток дошкільників, а й особливості естетичного виховання, знаходження у світі мистецтва та творчості.

На основі вивчених джерел охарактеризуємо особливості мистецько-творчої діяльності дошкільників, що є надважливим етап їхнього розвитку, який включає різноманітні вираження творчості та мистецтва (табл. 1.1).

Особливості мистецько-творчої діяльності

Особливість	Її характеристика
<i>Емоційне виявлення</i>	Діти виражають свої емоції та почуття через мистецтво. Вони можуть створювати малюнки, ліпити, малювати або виконувати інші види творчості, щоб висловити свої враження та стани
<i>Розвиток моторики</i>	Мистецько-творча діяльність сприяє розвитку моторики дітей. Ліплення, рисування та інші види мистецтва допомагають розвивати моторні навички та координацію рухів
<i>Формування образного мислення</i>	Діти навчаються мислити образно та створювати власні уявлення про світ через творчість. Це сприяє розвитку креативного мислення та уяви
<i>Експериментування та творчий підхід</i>	Діти експериментують з різними матеріалами та техніками, щоб відкривати нові можливості. Творчий підхід сприяє розвитку навичок проблемного вирішення та навичок креативного мислення
<i>Вираження індивідуальності</i>	Кожна дитина розвиває власний стиль індивідуальності через свої мистецькі творіння. Це сприяє формуванню самовираження та самоідентифікації
<i>Сприйняття краси та гармонії</i>	Діти вивчають поняття краси та гармонії через сприйняття мистецтва. Вони розвивають свій смак, навчаються розрізняти кольори, форми та текстури
<i>Співпраця та соціальні навички</i>	В групових мистецьких проектах діти вчать співпрацювати, взаємодіяти та ділитися ідеями. Це сприяє розвитку соціальних навичок та комунікації
<i>Стимулювання творчого мислення</i>	Мистецтво сприяє розвитку творчого мислення та допомагає дітям розкрити свій потенціал у різних сферах творчості

Зрозуміло, що пріоритетним завданням мистецько-творчого напрямку в дошкільній освіті є створення емоційно-ціннісного ставлення, заснованого на інтересі до мистецької та творчої діяльності, задоволенні від них, емоційному реагуванні на вияви краси, а також формування простих уявлень про види мистецтва. Завдання щодо розвитку елементарних мистецьких навичок спрямоване на надання кожній дитині можливості для художньо-творчого самовираження. За умов поєднання емоційно-ціннісного та

діяльнісного підходів відбувається формування мистецько-творчої компетентності і розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Тому для реалізації мистецької творчої діяльності у ЗДО у дітей дошкільного віку слід сформуванати саме мистецько-творчу компетентність, що відповідно до БКДО характеризується як здатність дитини ефективно втілювати свій художньо-естетичний потенціал для досягнення конкретного результату [1]. Визначається як практична реалізація мистецько-творчої діяльності на основі розвинутих емоцій та почуттів щодо різних видів мистецтва, таких як художньо-продуктивна, музична та театралізована. Цей підхід розглядає зазначену здатність як результат осмисленої обізнаності дитини в специфіці різних видів мистецтва та ціннісного ставлення до них, в тому числі у рамках освітньої та самостійної діяльності.

Структуру мистецько-творчої компетентності характеризуємо як сукупність певних компонентів, що сприяють естетичному розвитку дошкільників (рис. 1.1).

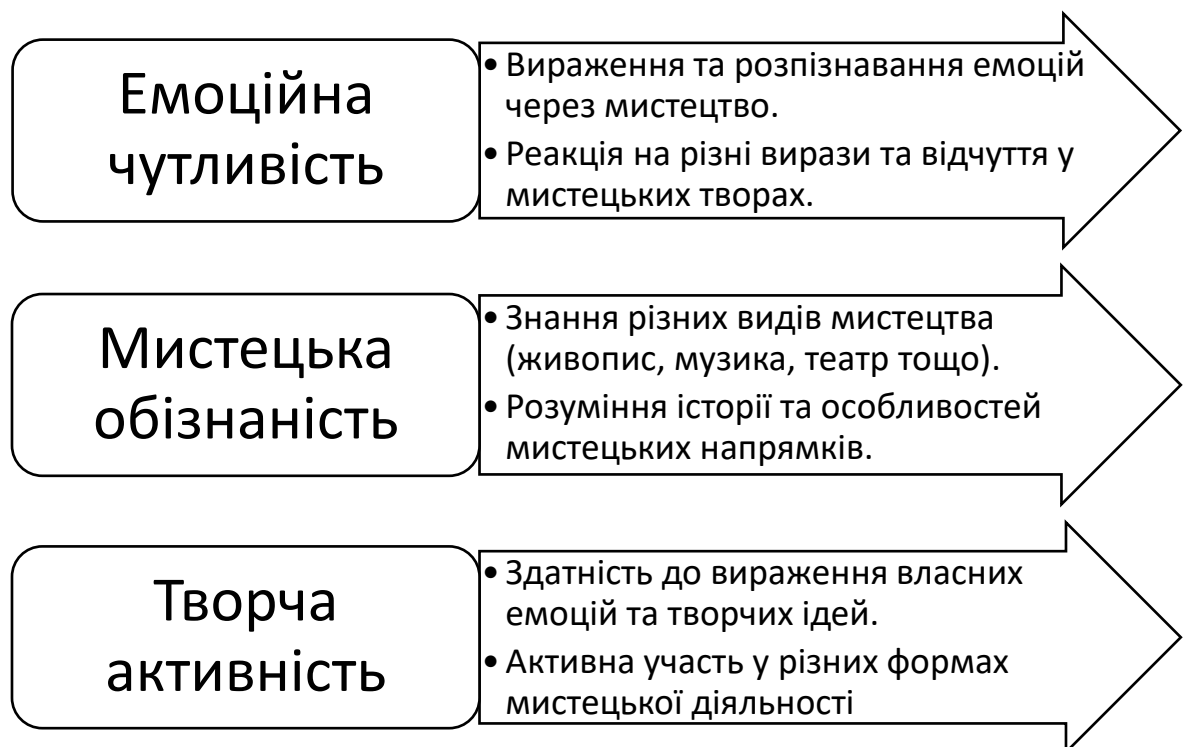

Рис. 1.1. Структура мистецько-творчої компетентності

Різні підходи та відмінності до визначення змісту та структури мистецько-творчої компетентності (І. Біла [2], Т. Божок [3], І. Новоселецька

[19] та ін.) дозволили виділити дві групи компетентностей: здатність до зображення та здатність до художньо-творчого виразу (художньо-творчі здібності).

Компоненти мистецько-творчої компетентності та її характеристика представлена у табл. 1.2.

Таблиця 1.2.

Компоненти мистецько-творчої компетентності

Здібності	Структурні компоненти	Характеристика структурних компонентів
ХУДОЖНІ	I. Сприйняття та пов'язане з ним уявлення	Оперування образами пам'яті, наявними уявленнями, які разом із зоровими образами, отриманими у процесі спостережень, створюють повноцінний образ, необхідний для реалізації його у художньому творі
	II. Опанування засобами виразності (засобами графічного втілення образу)	Оволодіння комплексом умінь та навичок зображення, форми, будови, пропорційних відносин, положення у просторі). Без оволодіння цими графічними навичками, вміннями здатність до зображення не можна сформулювати
	III. Опанування техніками образотворчої діяльності	Володіння матеріалами та інструментами, способами їх використання художнього вираження. У поняття техніки включається розвиток окоміру та дрібної моторики, їхня узгоджена діяльність. Особливого значення надається вмілому, правильному виконанню контурів, форм предмету тощо
ТВОРЧІ	IV. Естетичне сприйняття явищ реального світу	Це не просто сенсорне сприйняття, необхідне для зображення, а й естетична оцінка сприйманого явища, емоційний відгук нього. Здатність бачити, відчувати виразність предмета. Мистецький проєкт стає не просто зображенням, що дозволяє пізнавати явище, а дає останньому яскраву характеристику, підкреслює у ньому особливо вражаюче, тобто. створюється художньо-виразний образ, а чи не просто графічне зображення

	V. Інтелектуальна активність (створення нового, оригінального образу, експериментування)	Переробка вражень, відбір того, що вразило; розвиток свідомості, почуття, у спрямованості дитини на створення нового, оригінального художньо-виразного образу. Прагнення опанувати систему образотворчих умінь і навичок, експериментування (пошукові дії), бачення проблеми (образу) у нових зв'язках, відносинах, актуалізації неусвідомленого досвіду
--	--	--

Отже, мистецько-творча діяльність дошкільників визначається рядом особливостей, що відображають унікальність, індивідуальний підхід до творчості та специфіку цього вікового етапу.

У цілому, мистецько-творча діяльність дошкільників є важливим елементом їхнього розвитку, сприяючи розкриттю та розвитку індивідуальних творчих потенцій, покращенню комунікативних навичок та позитивному формуванню емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва.

1.2 Технологія розвитку творчих здібностей дітей як засіб формування мистецько-творчої компетентності дошкільників

Аналіз психолого-педагогічних наукових джерел та публікацій свідчить про складність та унікальність процесу творчості дітей дошкільного віку. Важливим для визначення поняття «творчих здібностей» є характеристика закономірностей та розробка конкретних методів та прийомів процесу творчості.

Дослідження літературних джерел підтверджує зацікавленість багатьох науковців, педагогів та дослідників до феномену «творчі здібності». За словами Б. Теплова, творчі здібності є стійкими характеристиками особистості, які проявляються в навчальних, виробничих та інших сферах діяльності і є необхідною умовою для творчого розвитку людини [7, с. 7].

Складність феномену здібностей та його багатогранність призводять до того, що навіть саме визначення терміну «здібності», його передумови, та фактори формування та розвитку залишаються предметом дискусій у сучасній науці.

С. Рубінштейн визнавав проблему здібностей однією з найгостріших, якщо не найгострішою у психології [31].

За словниками здібності вважаються стійкими індивідуальними психічними властивостями людини, які є необхідною внутрішньою умовою її успішної діяльності. Кожна здібність представляє собою складну синтетичну якість людини, в якій об'єднані окремі психічні властивості (чутливість, спостережливість, особливості пам'яті, уяви, мислення) [28; 30].

Поняття «здібності» тісно пов'язане з індивідуальними можливостями людини в здійсненні певної діяльності (Є. Ільїн, О. Ковальов, В. Петровський, Б. Теплов, В. Шадриков та ін.): високі здібності проявляються в якісному і результативному виконанні діяльності, тоді як низькі здібності вказують на відсутність необхідної якості і результативності. Згідно з визначенням О. Кульчицької, «здібності є функціональними органами людини, сформованими на основі органічних передумов» [11, с. 11].

В основі здібностей лежать вроджені здібності, які проявляються при перших спробах особи зайнятися конкретною сферою діяльності. За словами І. Білої, дитячі досягнення в певній сфері діяльності залежать від сукупності відповідних здібностей. Ці здібності можуть виявлятися як загальні інтелектуальні характеристики, такі як легкість у навчанні, спостережливість, гострота, рухливість, швидкість мислення, виняткова пам'ять, і об'єктивізуються у конкретних досягненнях.

Згідно з різними областями діяльності, здібності можуть включати:

- *Мовні здібності*, які виявляються у високому інтересі до читання, тривалості уваги до словесної інформації, розумінні тексту та запам'ятовуванні і відтворенні прочитаного.

- *Математичні здібності*, проявляються у вмінні упорядковувати предмети, вимірювати, обчислювати та розв'язувати математичні задачі.
- *Здібності у природознавстві*, виявляються в великому інтересі до живої природи та явищ, що відбуваються в ній.
- *Здібності до спілкування та лідерства*, які виявляються у впевненості в собі, легкості спілкування з однолітками та дорослими, ініціативі та лідерській позиції у спільній діяльності.
- *Художньо-образотворчі здібності*, що виявляються у нестандартному використанні матеріалів художньої виразності, малюванні, ліпленні, складанні віршів і виконанні музичних творів.
- *Психомоторні здібності*, які охоплюють розвинену дрібну моторику, зорово-моторну координацію, фізичну силу та здатність до різноманітних фізичних активностей [2].

Для розвитку творчих здібностей дошкільників важливо створювати сприятливі умови та використовувати відповідні засоби. За М. Монтесорі, ключовою передумовою розкриття внутрішнього світу підростаючої особистості є її вільна, самостійна діяльність в умовах, створених дорослими для підтримки [6]. Згідно з дослідженнями науковців, важливо створювати відповідні умови для розвитку творчого потенціалу дитини, сприяти розвитку її особистісних якостей та посилювати бажання діяти відповідно до загальнолюдських цінностей.

Таким чином, творчі здібності пов'язані з індивідуальною здатністю особистості до творчості (креативності) та успішного виконання творчих завдань. Усі науковці погоджуються з цим утвердженням. Однак існують протиріччя в поглядах науковців щодо того, чи є основою розвитку творчих здібностей біологічні (спадкові) чи соціальні (суспільні) фактори.

Науковиці В. Маршицька та Г. Орлова, опираючись на дослідження вчених, визначають ряд умов для формування творчих здібностей дошкільників:

1. Заохочення дітей дошкільного віку до виконання творчих завдань.

2. Формування ціннісного ставлення до творчого процесу та характеру креативної діяльності.

3. Постановка певних проблем для стимулювання творчого розв'язання різноманітних завдань при організації освітнього простору дошкільного закладу.

4. Розвиток навичок, формування досвіду та обізнаності творчого самовираження дитини дошкільного віку.

5. Можливості реалізації власної творчої активності в освітньому середовищі дошкільного закладу [15].

На основі різноманітних концепцій розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку Л. Шульгою розроблено технологію розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з малювання. Авторка в основу даної технології вкладає основи художньо-естетичної діяльності дітей дошкільного віку на заняттях з малювання.

Так, Л. Шульга [35; 40] наголошує, що технологія розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання ґрунтується на сучасних методологічних підходах, таких як синергетичний, аксіологічний, особистісно орієнтований, діяльнісний, компетентнісний та технологічний. Структура цієї технології включає такі модулі:

1. **Концептуально-цільовий модуль:** визначення мети, завдань, методологічних підходів і принципів.

2. **Змістовий модуль:** включає особливості матеріалу на заняттях із малювання, компоненти розвитку творчих здібностей (образно-асоціативний, емоційно-чуттєвий, продуктивний), модульний розподіл освітнього матеріалу, тематичні цикли занять для кожної вікової групи.

3. **Технологічний модуль:** визначає етапи впровадження технології (початковий, основний, заключний), види занять із малювання (пізнавальні, технічні, творчі) та методи роботи з дітьми для розвитку їхніх здібностей.

4. Результативний модуль: оцінювання результатів упровадження технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання.

Якість творчих дій дошкільників оцінюється наступними *показниками*: здатністю дитини вносити зміни, доповнення, варіації та перетворення; створювати нові комбінації; застосовувати відомі способи нових ситуаціях; знаходити нові прийоми рішення; наявність швидкості реакції та орієнтування у нових умовах; здатність знаходити оригінальні прийоми розв'язання творчих завдань.

Враховуючи проблеми розвитку творчої особистості, що впливають на розвиток творчих здібностей дитини дошкільного віку, можна виділити *педагогічні умови*, що сприяють розвитку творчих здібностей дитини:

1. Наявність розвиваючого предметного середовища в ЗДО.
2. Врахування індивідуально-вікових особливостей дошкільників.
4. Опанування дітьми індивідуальними способами виконання творчих дій, що сприяють творчій діяльності.
5. Створення емоційного комфорту при колективному взаємодії задля забезпечення результативності творчого процесу.
6. Використання видів діяльності, що розвивають творчі здібності шляхом створення ситуацій, що ініціюють фантазію дитини, уява, оригінальність творчих рішень.

Таким чином, серед *компонентів творчих здібностей* дошкільнят виділяють: швидкість як здатність висловлювати максимальна кількість ідей; гнучкість як здатність висловлювати широке розмаїття ідей; оригінальність як здатність висловлювати нестандартні ідеї; закінченість як здатність до удосконалення продукту діяльності.

Основними *напрямами розвитку творчих здібностей* дошкільників є розвиток уяви та творчого мислення.

Отже, творчі здібності – це особлива здатність дитини бачити звичні та повсякденні речі, завдання з іншої сторони. Це залежить від сформованого

світогляду дошкільників – чим більше знань у нього, тим простіше йому поглянути на об'єкт з різних сторін. Дошкільник із творчим підходом прагне більше дізнатися про навколишній світ у всіх галузях [10].

На основі аналізу літератури та позиції ряду авторів, таких як М. Дьяченко [8], О. Кульчицька [11], О. Листопад [12] та ін. визначаємо два типи діяльності дошкільнят: репродуктивна діяльність – повторення раніше вироблених прийомів. Творча діяльність – дошкільник створює щось нове, особливе.

Існує 3 *типи творчих здібностей*:

1. Творчі здібності залежать від індивідуальних та психологічних особливостей дошкільників.
2. До творчих здібностей відносять ті здібності, які допомагають створити нову ідею та новий творчий продукт.
3. Творчі здібності не зводяться до знань, навичок та вмінь, виробленим у дошкільника.

На основі аналізу досліджень А. Лукановської [14], Л. Михайлової [16] Л. Шульги [34] та ін. зробимо такі висновки:

1. Творчі здібності – це сукупність психічних властивостей, що обумовлюють успішне виконання художньо-творчої діяльності, тобто такої діяльності, яка спрямована на створення суб'єктивно нового і породжує продуктивні оригінальні ідеї в сфері мистецтва. Художньо-творчі здібності є частиною загальнотворчих здібностей. Отже, у вузькому значенні під художньо-творчими здібностями слід розуміти сукупність психічних властивостей, що зумовлюють успішне виконання образотворчої діяльності, спрямованої на створення суб'єктивно нового і породжує продуктивні оригінальні ідеї, що виходять за межі стандартного виконавства (за Г.А. Лукановською [14]).

2. На основі аналізу літератури та позиції ряду авторів, виділили наступні критерії та показники творчих здібностей (за О. Семновим [25]) (табл. 1.3.).

Структура розвитку творчих здібностей

Критерії	Показники
Когнітивно-емоційний (здатність мислити нешаблонно, вигадувати більше ідей, образів)	1. Легкість у використанні асоціацій (асоціативна та експресивна швидкість). 2. Особливості темпераменту (пластичність, варіативність)
Особистісно-креативний (активізація творчого потенціалу, використання уяви, самостійності)	1. Творча уява. 2. Внутрішня позиція творця (зацікавленість у творчій діяльності)
Мотиваційно-ціннісний (прагнення до творчої діяльності, самовираження через створення творчого продукту)	1. Потреба творчої діяльності. 2. Визнання цінності творчості.
Діяльнісно-процесуальний (вибір прийомів у рішенні поставленого творчого завдання, вибір різних прийомів та матеріалів для втілення своєї ідеї)	1. Освоєння методів творчої діяльності. 2. Прагнення до досягнення мети, отримання конкретних результатів своєї діяльності.

У різні періоди дошкільного дитинства неоднакові можливості у розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку. Засоби, методи та прийоми у різних вікових категоріях необхідно підбирати індивідуально. З огляду на сензитивність віку це допомагає проєктувати розвиток творчих здібностей.

У старшому дошкільному віці починають формуватися нові психологічні механізми діяльності та поведінки. У розвитку особистості відбувається: зароджуються соціальні потреби, формується структура мотивів, потреба у визнанні, повазі однолітків, дорослого.

Дошкільник виробляє систему соціальних цінностей. У психіці дошкільника з'являються нові «зміни у різних напрямках, це пам'ять, увага, сприйняття, вміння керувати своєю поведінкою, самооцінка» [7].

Таким чином, старший дошкільний вік – це відповідальний етап дитинства. У цьому віці закладається фундамент для розвитку творчих здібностей. Особливості сприйняття та мислення дітей середнього дошкільного необхідно враховувати для формування вміння діяти у своїй

роботі не шаблонно (*когнітивно-емоційний критерій*). Особливості активного використання творчого потенціалу своєї роботи (*особистісно-креативний критерій*). Особливості відносин з однолітками, авторитет значущого дорослого, здатність до самовираження у продуктах творчості (*мотиваційно-ціннісний критерій*). Особливості вибору прийомів та творчих рішень у продуктах (*діяльнісно-процесуальний критерій*) – все це необхідно враховувати під час вибору тематики образотворчої діяльності.

1.3. Реалізація технології розвитку творчих здібностей дітей на заняттях із ліплення

Мистецтво характеризується як відображення реальності у художніх образах. Образи в мистецтві сприймаються яскраво, живо, впливають на свідомість і почуття, виховують певне ставлення до подій і явищ життя, допомагають глибше і повніше пізнати дійсність. Мистецтво сприяє формуванню вміння бачити типові, характерні, узагальнювати досліджені явища. Твори мистецтва, багаті ідейним змістом і вдосконалені за художньою формою, виховують художній смак, здатність розуміти, розрізняти, оцінювати красу не лише в мистецтві, але й у реальності, в природі та побуті.

Дослідники (О. Воєдило [22], О. Листопад [12], О. Поліщук [22], І. Скоморовська [26], Г. Сухорукова [20] та ін.) стверджують, що ліплення у період дошкільного дитинства є активним художньо-творчим початком, носієм та показником якого є виразний художній образ, що дитяче ліплення є ефективним засобом у розвиток творчої уяви, фантазії та ефективним інструментом у формування мистецько-творчої компетентності дошкільників [20, с. 42].

Плюси використання ліплення як засобу розвитку творчих здібностей дошкільників визнаються науковцями. Вивченням особливостей дитячого ліплення вивчали педагоги як І. Біла [2], О. Котелянець [27], Г. Сухорукова [20]

та ін.; питання розвитку дитячої творчості у ліпленні (О. Дьяченко [8] та ін.); формуванню естетичного ставлення до скульптури (Л. Калуська [27] та ін.), сенсорному розвитку в ліпленні (К. Холодна [27] ін.); навчання прийомам ліплення (О. Котелянець [27], Г. Сухорукова [20], О. Цибуля [27], Л. Янцур [20] та ін.).

Отже, ліплення дійсно позитивно впливає на формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку, а також сприяє розвитку їхньої уяви, самодисципліни, інтелектуальних здібностей.

Зображення предметів у ліпленні для дитини є більш простим, ніж у малюванні. Тут дошкільник має справу з реальним обсягом, де немає потреби, вдаватися до умовних засобів зображення. Найбільш легко діти опановують зображення предметів конструктивних та рослинних форм і з більшими труднощами – зображення фігур людини та тварини. Це пов'язано із складністю будови, пластичністю їх форм; дитині буває важко зрозуміти складну анатомічну будову тварин.

Дослідження та досвід роботи з дітьми показують, що дітей дошкільного віку можна навчити щодо правильного зображення людини та тварини. При ліпленні живих істот діти передають лише найяскравіші, характерні ознаки, а форма основних частин залишається узагальненою. Тому важливо, щоб вихователь навчав дітей зображенню основних форм предметів за їх яскравими, характерними ознаками.

На заняттях із ліплення діти дошкільного віку повинні навчитися передавати пропорції предметів, опанувати певні технічні вміння, розвивати свої творчі здібності. Ці загальні завдання конкретизуються відповідно до вікової групи. Наприклад, діти 2-3 років – повинні вміти ліпити найпростіші форми (циліндр, диск, куля). У дітей 4-5 років – формують уявлення про форму предметів та їх будову. Дітей 6-7 років навчають бачити подібність та відмінність предметів, їх становище у просторі, помічати характерні ознаки [20].

Сюжетне ліплення. Зображення сюжету в ліпленні має власну специфіку, у порівнянні із малюванням. В останньому створення сюжетної композиції часто буває пов'язане з використанням умовних прийомів зображення предметів, що знаходяться на землі чи в повітрі. У ліпленні це не завжди вдається зробити. Наприклад, зобразити літак, що летить, не можна. Але діти, за бажанням, при показі предметів у польоті піднімають скульптури на підставці або паличці-каркасі, але цей умовний прийом не завжди можна використовувати, особливо якщо в сюжеті не один предмет у повітрі, а кілька.

Робота над сюжетним ліпленням вимагає від дітей великої розумової напруги, тому що для композиції потрібно відібрати найвиразніші предмети. Сюжетне ліплення проводиться з дітьми старшого дошкільного віку

Декоративне ліплення є одним із засобів естетичного виховання та знайомить дітей з народним прикладним мистецтвом, різними його видами, зокрема дрібною декоративною пластикою народних умільців [22].

Красиві, узагальнені форми птахів, тварин з умовним яскравим розписом і глазур'ю, радують дітей та позитивно впливають на розвиток їх художнього смаку, розширюють уяву та фантазію. Дітям подобаються декоративні глечики, створені гончарями. Вони охоче розглядають прості, а часом хитромудрі форми сільничок, кухолів та інших виробів, з цікавістю знайомляться з декоративними виробами у техніці ліплення.

Діти старшого дошкільного віку можуть самі створити цікаві вироби, використовуючи їх в іграх або як настінні прикраси, сувеніри для дорослих і своїх товаришів. Декоративне ліплення вчить дітей працювати творчо: попередньо обмірковувати тему, створювати заздалегідь ескіз у вигляді малюнка та в процесі роботи слідувати йому, передавати форму предмета та розпис (наприклад, сільничка зображується у вигляді квітки, крила птиці або жука можуть бути розписані рослинним або геометричним орнаментом) [25].

Декоративне ліплення вчить працювати з інструментом, деякі прикраси можна наносити спеціальними печатками у вигляді трубочок, квадратів, трикутників тощо. Як такі штампи можна використовувати цвяхи, гвинти з

капельюшками різної форми. Робота над ліпним орнаментом розвиває дрібну моторику кисті руки дитини, вчить працювати кінчиками пальців, робить їх більш гнучкими та чутливими до форми.

Серед *способів ліплення* для розвитку творчих здібностей виділяють:

1) *пластичний*: ліплення з цілого шматка, коли всі частини витягуються з одного шматка глини чи пластиліну;

2) *конструктивний*: предмет створюється з окремих частин, роботу починають з основної, більшої, дрібні деталі ліплять в останню чергу;

3) *комбінований*: включає обидві вищеназвані способи.

Прийоми ліплення: скочування, розкочування, відщипування, сплющування, вдавлювання, з'єднання, прищипування, згладжування, відтягування.

На першому етапі творчої діяльності дітей старшого дошкільного віку по створенню художнього образу на заняттях з ліплення допомагає ціла низка компонентів: мова, гра, звуконаслідування. Поступово діти набувають уміння передавати форму предмета. У зв'язку з цим асоціативний образ перетворюється на навмисний. Дитина починає розуміти, що можна передавати в ліпленні образи предметів, якісь явища, але в нього з'являється бажання висловити своє ставлення до них.

У процесі ліплення шматок пластиліну в руках дитини набуває ролі певного предмета: він може по ньому поплескати долонькою, натиснути пальчиком, рухати по столу, видавати при цьому різні звуки. Завдяки тому, що дитина тримає в руках об'ємну шматок, вона швидше починає розуміти поняття «форми». Тому в ліпленні основним буде сприйняття саме форми, тоді як у малюванні дитина бачить, перш за все, лінію та колірну пляму.

Ліплення надає широкі можливості для розвитку творчої активності дітей. Адже специфіка занять ліпленням вимагає, з одного боку, творчої активності, постійної мисленнєвої роботи, уяви, самостійності, ініціативи; з іншого боку, для занять ліпленням характерна яскраво виражена естетична спрямованість (як формою, і змістом) [12, с. 79].

Говорячи про ліплення, мається на увазі образотворча діяльність, в процесі якої діти зображують предмети дійсності, що оточують їх, створюють елементарну скульптуру, користуючись глиною або пластиліном.

Створення дитиною навіть найпростіших скульптур – це мистець-творчий процес. Так, кулька глини чи пластиліну у руках дитині представляється м'ячем, апельсином, яблуком, а зігнуто до кінців трубочка – кільцем, бубликом. Під час роботи з глиною або пластиліном дитина відчуває естетичну насолоду від їхньої пластичності, об'ємності, від форм, що складають основу ліплення.

Одночасно дитина усвідомлює різні властивості глини чи пластиліну, знайомиться з об'ємною формою, будовою та пропорціями предметів, у нього розвивається точність руху рук та окомір, формуються конструктивні здібності. Якщо цей вид діяльності правильно поставлений, ліплення може стати улюбленим заняттям дітей.

На заняттях з ліплення перед педагогом ставляться певні завдання: розвиток дитячої творчості, збагачення дітей образотворчими та технічними вміннями, створення інтересу до цього виду діяльності.

Кожен вид образотворчої діяльності дозволяє розвивати у дітях розумову активність, творчість, художній смак та багато інших якостей, без яких неможливе формування початкових основ соціально активної особистості. На заняттях ліпленням розвиток цих якостей має свої особливості. Так, будь-який предмет має обсяг, і сприймається дитиною з усіх боків. На основі сприйняття предмета у свідомості дошкільника формується образ. Під час ліплення, виходячи із знань реальної дійсності, дитина зображує всі сторони предмета, не одну, як у малюванні чи аплікації. Отже, йому не доводиться вдаватися до умовного зображення, що необхідно в інших видах образотворчої діяльності. Крім того, ліплення більшою мірою, ніж малювання або аплікація, розвиває та вдосконалює природне почуття дотику обох рук, активна дія яких веде до більш точної передачі форми. Завдяки цьому діти

швидше засвоюють способи зображення і переходять до самостійної діяльності без показу дорослого, що веде до інтенсивного розвитку творчості.

Усі види діяльності формують самостійний підхід до пошуку нових способів зображення. У процесі ліплення при відповідному навчанні здатність до пошуку нового розвивається яскравіше, оскільки є можливість виправити помилки шляхом безпосереднього виправлення форми пальцями, стекою, шляхом наліпів чи видаленням зайвого пластичного матеріалу. Дитина може кілька разів переробляти форми, чого не можна зробити на малюнку або аплікації [20].

Ще однією специфічною рисою ліплення є її тісний зв'язок із грою [6, с. 46]. Об'ємність виконання фігурки стимулює дітей до ігрових дій із нею. Діти починають грати зі своїми виробами відразу ж у процесі заняття. Ця вікова особливість дозволяє багато тем пов'язати з грою. Організація занять у вигляді гри поглиблює у дітей інтерес до ліплення, розширює можливість спілкування з дорослими та однолітками.

У процесі ліплення у дітей дошкільного віку розвиваються трудові навички та звички активно працювати та утримувати робоче місце в чистоті та порядку, вміти користуватися матеріалами та інструментами для ліплення тощо.

Отже, заняття з ліплення представляють значущий метод для всебічного розвитку дітей дошкільного віку та спрямовані на комплексне підвищення їхніх мистецько-творчих здібностей. Це виявляється в наступних аспектах: підвищення сенсорної чутливості, що сприяє витонченню сприйняття форми, фактури, кольору, об'єму та пластики; розвиток уяви, просторового мислення, загальної ручної моторики, а також синхронізація роботи обох рук; формування навичок планування роботи з метою втілення задуму; навчання дітей передбачати результат та досягати його, а також вносити корективи, якщо це необхідно.

Отже, реалізація технології розвитку творчих здібностей дітей на заняттях із ліплення базується на використанні спеціально розробленої

методики, що враховує психофізіологічні особливості дітей різного віку, а саме: 1) врахування індивідуальних та вікових особливостей дітей дошкільного віку; 2) застосування сюжетних елементів для залучення уваги дітей та стимулювання їх творчої уяви; сюжетне ліплення дозволяє дітям створювати власні історії та об'єкти, пов'язані з їх власними подіями; 3) робота з різними матеріалами (глина, пластилін, солоне тісто) розширює творчі можливості дітей та розвиває їхні почуття.; 4) використання різних технік, таких як скатування, вдавлювання, розтягування, сполучення та інші, надає дітям можливість експериментувати з формами та структурами; 5) урахування індивідуальних особливостей кожної дитини дозволяє розвивати її сильні сторони та працювати над слабкими; створення різноманітних завдань та вправ допомагає виявити та розвинути творчий потенціал; 6) проведення виставок робіт дітей надихає на творчість, розвиває в них віру в себе та підтримує бажання творити. Заохочення та позитивне сприйняття їхніх творінь стимулює дітей до подальших творчих досягнень.

Ця технологія покликана сприяти повноцінному розвитку творчих здібностей дітей, сприяючи їхньому творчому самовираженню, вдосконаленню художніх навичок та формуванню мистецько-творчої компетентності.

Висновки до розділу 1

Період дошкільного віку характеризується тим, що дитина легко та з зацікавленістю втілює різноманітні творчі ідеї та проводить експерименти, створюючи унікальні образи та вироби. Мистецтво не лише дозволяє дитині виявити свій творчий потенціал і розвинути власні здібності, але й комплексно впливає на формування творчої та розвиненої особистості дошкільника. Це створює підґрунтя для подальшого становлення та розвитку дитини.

Відповідно до аналізу психолого-педагогічної літератури, з'ясовано, що у різних інтерпретаціях концепції «творчість» загальна ідея полягає в тому, що

це активність людини, під час якої виникають нові матеріальні чи духовні цінності.

У контексті дитячої творчості цей процес означає діяльність дитини, спрямовану на створення нового значущого продукту або внесення оригінальних рішень до вже існуючого. Творчість в період дошкільного дитинства проявляється у всіх аспектах дитячої діяльності, які властиві цьому віку.

Термін «творчий потенціал» вказує на сукупність якостей особистості, що сприяють творчій діяльності. У дошкільника цей творчий потенціал постійно змінюється та розвивається, проявляючись у творчій активності. Для сприяння розвитку творчого потенціалу та виявлення творчої активності дошкільників у закладах дошкільної освіти важливо створити умови, які включають зацікавлення дитини творчими завданнями, прояв інтересу до процесу творчості, створення необхідного освітнього середовища та забезпечення виховання знаннями і вміннями для творчого самовираження та реалізації власної творчої активності.

Створена методологія розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку у процесі занять із ліплення відповідає сучасним вимогам організації художньо-естетичної діяльності дітей старшого дошкільного віку. Її спрямування полягає в розвитку емоційно-чуттєвого сприйняття оточуючого світу та формуванні естетичного ставлення до його об'єктів. Крім того, ця технологія забезпечує можливість кожній дитині художньо-творчого самовираження та спрямована на формування мистецько-творчої компетентності.

Доведено, що заняття з ліплення представляють значущий метод для всебічного розвитку дітей дошкільного віку та спрямовані на комплексне підвищення їхніх мистецько-творчої компетентності. Це виявляється в наступних різних аспектах прояву художніх та творчих здібностей на заняттях із ліплення.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ЛІПЛЕННЯ ЗАСОБОМ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ

2.1. Опис методики формування мистецько-творчої компетентності дошкільників на заняттях із ліплення засобом технології розвитку творчих здібностей дітей

Методика формування мистецько-творчої компетентності дошкільників на заняттях із ліплення засобом технології розвитку творчих здібностей дітей включає такі етапи:

1. **Визначення мети і завдань:** розвиток мистецько-творчої компетентності.

2. **Підготовка робочого середовища:** створення комфортних та творчих умов для дітей; забезпечення необхідними матеріалами та інструментами для ліплення.

3. **Використання сучасних педагогічних підходів:** упровадження синергетичного, аксіологічного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, компетентнісного та технологічного підходів.

4. **Змістове наповнення занять:** формування образно-асоціативного, емоційно-чуттєвого та продуктивного компонентів творчих здібностей; використання модульного розподілу освітнього матеріалу та тематичних циклів занять.

5. **Технологічні аспекти:** розподіл етапів впровадження технології (початковий, основний, заключний); Використання різних видів ліплення (пізнавальне, технічне, творче).

6. **Оцінювання результатів:** застосування результативного модуля для оцінювання розвитку творчих здібностей дітей.

Ця методика спрямована на створення структурованого підходу до формування мистецько-творчої компетентності дітей за допомогою ліплення, використовуючи сучасні педагогічні концепції та технології.

До шостого року життя діти накопичили певний досвід ліплення, їх вироби стають різноманітнішими не лише за змістом, а й за способом зображення. В процесі роботи з пластичними матеріалами у дітей: зміцнюються дрібні та великі м'язи рук; виконуються складні та точні дії з пластичними матеріалами; поліпшується пам'ять; виконується робота за зразком; з'являється бажання точно передавати форму, відбувається захоплення зображенням деталей (стеками); з'являється здатність змінити положення фігури під час руху.

До 5-6 років дошкільники знайомі з усіма видами ліплення. Тому у старшій групі вони збагачують свій досвід по кожному виду ліплення.

Таблиця 2.1.

Види ліплення з особливостями роботи у старшій групі

Вид	Зміст	Нюанси використання
Предметне	Передбачає точну передачу форми, пропорції предмета, що зображується.	Старші дошкільники практикуються у створенні предметів з навколишнього оточення по пам'яті. Наприклад, зображуючи пральну машину, пилосос, вони бачать ці прилади перед собою.
Декоративне	Спрямована на створення прикрас фігурок, наприклад, тарілочок, чашок у межах вивчення тем за народними промислами.	Діти навчаються робити тонкі, дуже дрібні деталі для розпису.
Сюжетне	Спрямована на ліплення об'єктів, які потім включаються в єдиний сюжет, наприклад, малюки ліплять міньйонів, а потім вигадують пригоди з ними.	У виготовленні виробу діти навчаються враховувати всі деталі, які необхідні для сюжету.

Пластиліно-графія	Має на увазі створення малюнка пластиліном.	Діти роблять зображення різного ступеня рельєфності.
-------------------	---	--

У методичних джерелах предметне та сюжетне ліплення належать до традиційних технік, а декоративне та пластилінографія – до нетрадиційних (Додаток А).

Недоліки дитячих робіт:

- Створюючи предмет, діти мало працюють над уточненням форми, тобто немає ретельності зображення. Головне – наявність елементів і зовнішні ознаки його форми; форма відповідає будові, але залишається узагальненою (голова – у вигляді кулі, тулуб – овальної форми).

- Зображення предмета чисто механічне, тобто при ліпленні предмета в динаміці дія зазвичай не продумується. Наприклад: ліпиться собака і випадково сильно розставляються ноги. Дитина автоматично вигадує назву «Собака бігає за господарем».

Завдання:

- виявлення та передача у зображенні основного характеру об'єкта, форми, будови предмета; характерних деталей, рухів;
- розвиток уміння декоративного ліплення (ліплення та прикрашання посуду), розпис пластичними матеріалами;
- розвиток уміння передачі сюжетних композицій із кількох предметів;
- формування технічних умінь пластичним способом: ліплення з цілого шматка, обробка пластичного матеріалу стеками.

У старшій групі тематика занять з ліплення носить комплексний характер, наприклад, теми з виготовлення ялинкових прикрас, аплікації ялинок, «малювання» зимових пейзажів присвячені кінцю року, напередодні Нового року. Таким чином, сюжети виробів можна згрупувати за тематичними та предметними блоками (табл. 2.2).

Тематичні блоки занять з ліплення та сюжети у старшій групі

Тематичний блок та його предметні можливості	Приклади сюжетів	Завдання
<p>Тварини (вивчення фауни рідного краю)</p>	<p>«Дикі тварини (заєць, ведмідь, лисиця)» «Перелітні птахи» «Домашні тварини»</p>	<ul style="list-style-type: none"> • формувати вміння дітей створювати у ліпленні образ тварини; • закріплювати вміння ліпити фігурку тварини частинами, використовуючи різні прийоми: розкочування глини між долонями, відтягування дрібних деталей, з'єднання частин шляхом притискання та згладжування дрібних деталей; • формувати вміння передавати у ліпленні пози тіла; • розвивати естетичні почуття, образне уявлення.
<p>Людина (відпрацюванням варіантів розташування предметів у просторі – позаду, ліворуч, праворуч тощо)</p>	<p>«Дружні чоловічки» «Спортсмен» «Професії» «Родина» «Одяг та взуття»</p>	<ul style="list-style-type: none"> • передавати в ліпленні образ людини у різних образах; • закріплювати вміння зображати фігуру людини: форму, розташування та величину частин; • розвивати вміння оцінювати свої роботи, помічати виразне розв'язання зображення.
<p>Світ навколо</p>	<p>«Моє місто» «Моя країна» «Транспорт»</p>	<ul style="list-style-type: none"> • передавати у ліпленні символічні образи (прапор); • практикувати техніку пластилінографії ; • розвивати почуття пропорції.
<p>Іграшки за мотивами казки (ілюстрація до занять з розвитку мови: діти переказують казки, ілюструючи їх пластиліновими фігурками)</p>	<p>«Моя улюблена іграшка» «Три медведі» «Царівна жаба» «Півник» «Пан Коцький»</p>	<ul style="list-style-type: none"> • вчитися передавати у ліпленні основні риси казкового образу; • практикувати комбінацію різних видів та технік ліплення в одному виробі; • виховувати вміння працювати у групах.

За формою виконання виробів це можуть бути завдання за зразком, або за задумом. Вибір техніки – скульптурна, модульна, пластилінографія – обирається на розсуд педагога.

Техніки моделювання з використанням пластиліну включають різноманітні прийоми формоутворення та обробки (Додаток Б). Серед основних методів можна визначити:

1. Прийоми формоутворення:

- *Розкочування*: розтягування кульки пластиліну між долонями.
- *Скочування*: виконання колових рухів при стисканні кульки між долонями.
- *Сплющення, згинання, витягування*: формування різних форм за допомогою різних рухів та ступенів стискання пластиліну.
- *Прищипування*: створення заглиблень або виступів, використовуючи пальці для прищеплення матеріалу.

2. Прийоми з'єднання деталей:

- *Притиснення, примазування*: прикріплення однієї деталі до іншої.
- *Вдавлювання, насадка на каркас*: використання підкладок або каркасів для створення форми.

3. Прийоми обробки форми:

- *Загладжування*: рівномірне вирівнювання поверхні за допомогою різних інструментів.
- *Декорування*: додавання деталей, використання різноманітних інструментів та матеріалів для декоративної обробки виробу.
- *Передача фактури*: використання інструментів для надання текстурності матеріалу.

4. Ліплення основних фігур:

- *Створення базових форм*, таких як куля, куб, піраміда, коржик, крапля і смуга.

5. Технологічні аспекти:

- *Розрізування, видавлювання, відкручування, просікання, насічка, надріз (розріз), стругання.*

Цей поетапний підхід дозволяє ефективно використовувати пластилін для творчого ліплення, враховуючи різні прийоми та техніки формоутворення та обробки матеріалу.

Проходження програми

I квартал. Ліплення простих та знайомих предметів, передача характерних деталей рухом усієї руки та пальців. Зображуються предмети з окремих частин, цілого шматка. Різноманітність досягається за рахунок ліплення кількох предметів однієї форми.

Ліплення фігури людини і тварин (частинами і з цілого шматка). З цілого шматка – це робота з народною іграшкою (півник, качечка, лялька). Ліплення по народній іграшці допомагає дітям вчитися лаконічному зображенню форми, декоративному оформленню пластичних рельєфів та розпису. Так поступово дітей підводять до ліплення з природи.

Завдання вихователя – навчити дітей ліпити предмети характерної форми (овочі та фрукти). Наприклад: два однорідні предмети різної форми: яблуко овальної та круглої форми, кілька видів огірків. З виліплених фруктів або овочів складається загальна композиція на тарілці, у кошику, у вазі (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Композиції з овочів та фруктів на тему «Здорове харчування»

Створюють фігури по іграшці або скульптурі, що зображує предмет у дії.

Ліплення тварин за поданням. Головне – передача характерних рис. Наприклад: відмінність півня від курки; ведмедя від вовка; собак різних порід.

Деталі передаються за допомогою стеки шляхом наліпу. Фактура передається цими самими способами.

Способи з'єднання: примазування однієї частини до іншої; вкладення однієї частини в поглиблення іншої. Встановлення фігурок у вертикальному положенні на підставках.

Ліплення фігури людини. Головне – це дотримання будови та пропорцій. Ліплення казкових персонажів: Баба Яга, Чіполліно. Можна запропонувати тему: виліпити найкращого чи злого героя казки.

II квартал. Дітей вчать передавати основні ознаки предметів: довгий – короткий; товстий – тонкий; щільно скріплювати частини виліпленої фігурки та згладжувати місця скріплення. Діти вчаться ліпити ляльок та героїв за мотивами народної іграшки.

Наступний етап – навчання ліплення фігурки на ногах (важче, ніж встановлення фігури на широкій основі). Наприклад: ліплення дівчинки і хлопчика. Виконання окремих деталей: комір у шуби, шапка. Заохочення дітей: виліпити санчата або сніжний ком.

Теми «Діти на прогулянці», «Діти роблять ранкову гімнастику».

Програма включає зображення тварин. Поступово підводять дітей до зображення сюжету. Виліплені зображення встановлюються на спільній підставці.

Тварин ліплять із цілого шматка, частинами. Головне – передача форми та руху. Деталі

створюють шляхом наліпу на основну форму або відтягування від основної маси.

Посуд ліпиться із цілого шматка за мотивами керамічних народних виробів. Поверхня перед декоруванням згладжується пальцем.

Відпрацьовується вміння ліпити із цілого шматка.

Створення 2-3 фігурних композицій. Щоб усі фігури композицій були стійкі, дітей вчать встановлювати їх з третьої точки опори. Наприклад: фігура ведмедя з коробом на спині, ведмідь спирається на палицю.

У декоративному ліпленні зображуються іграшки на прикладі народної.

Посуд вчать ліпити двома способами: з кілець (укладають одне на інше та замазуються місця з'єднання), (кухолі, миски, вази); вибирання середини з циліндричної або кулястої форми стекою (горщики, глеки).

III квартал. Діти навчаються встановлювати фігурки на підставках. Теми ліплення: фігури людини та тварин у русі. Наприклад: сценки із казки «Колобок».

При ліпленні посуду використовується новий спосіб – стрічковий, коли дно-диск з'єднується зі стрічкоподібною стінкою (розплющена глиняна паличка).

Навчання дітей колективному ліпленні. Наприклад: футбольне поле, зоопарк.

Дітей вчать порівнювати свою роботу з іншими роботами, зіставляти на око або шляхом застосування, за допомогою паличок (стеки). Рішення та завдання виховного характеру.

Ліплення з природи по картині.

Ліплення за зразком. Наприклад: зображення звірів для гри в зоопарк (за зразком або малюнком)

Спосіб ліплення діти обирають самостійно. Наприклад: голова та хобот слона ліпляться з одного шматка глини шляхом витягування, ноги – шляхом розтину тулуба внизу на 4 частини. Обидві виліплені частини з'єднуються. Вуха роблять окремо (бо вони великі) і кріплять до голови.

IV квартал. Повторення пройденого, закріплення знайомих способів ліплення. Створення композицій для діяльності. Наприклад: пташиний двір (півень, кури, курчата, каченята).

Ліплення декоративних пластин, посуду, людини та тварин за мотивами народних іграшок. Передача найпростіших сюжетів. Заняття за завданням вихователя, за задумом дітей після попереднього спостереження чи з природи.

Створення предметів та сюжетних композицій для ігор, декоративне ліплення.

Методи та прийоми навчання.

Вибір їх залежить від конкретної теми та загальних завдань – використання природи (це складно для дітей, тому що доводиться порівнювати зі зразком свій виріб).

Основна увага в процесі спостереження спрямовується на основну форму, на елементарні пропорції та будову; тільки на ті дії, які вони можуть зрозуміти та зобразити.

Обстеження – повторення дітьми наочного пояснення вихователя (для закріплення уявлень)

Прийом порівняння (щоб дітям простіше було зрозуміти спосіб ліплення) з тими предметами, які діти добре знають.

Пояснення у поєднанні з показом способу ліплення (частковим або повним) у вихователем, знайомих способів – самими дітьми.

Використання природного та покидькового матеріалу для підвищення інтересу до результатів ліплення. Приклад: з паперу листочки для яблука, живець для моркви.

Використання природи, виліпленої вихователем. Відбираються дві однорідні фігури у різних ракурсах. Приклад: один птах сидить спокійно, інший – клює.

Проблемні питання. 1) як можна виліпити п'ятачок у свинки? 2) як встановити пташку на підставці, щоб було видно, що вона п'є воду.

Використання художнього слова – показ використовувати лише при ознайомленні дітей із новим способом ліплення, частковий – у разі труднощів.

Індивідуальна робота – використовуються іграшки, картинки; показ способу ліплення використовується у крайньому випадку. Ігрові ситуації; обігравання готових робіт; загальнозначима спрямованість.

Художнє слово – аналіз у формі бесіди (порівняння з природою, уточнення способів ліплення, розповідь дітей про зображення).

Розкладання дій на складові частини.

Дидактичні ігри «Магазин іграшок» (відгадати іграшку за описом інших). Влаштуємо виставку народної іграшки (відібрати ті, що потрібні для виставки). Ігри «Гончарна майстерня», «Магазин», «Кераміка».

Отже, методика навчання дітей старшого дошкільного віку ліпленню є важливою складовою їх розвитку, враховуючи не лише фізичні аспекти, а й когнітивні та творчі здібності. Заснована на цікавих ігрових формах, вона сприяє загальному розвитку дитини. З врахуванням особливостей вікових груп та індивідуальних потреб кожної дитини, методика надає можливість кожному малюкові виявити свою творчість та розвивати моторику. Загалом, методика навчання дошкільників ліпленню виступає не лише як засіб розвитку моторики та творчості, але й як ефективний інструмент для виховання у них мистецько-творчої компетентності та розвитку творчих здібностей.

2.2. Презентація комплексу ігрових вправ з ліплення за технологією розвитку творчих здібностей дітей (для старшого дошкільного віку)

Основне завдання педагога полягає у розвитку мотивації дітей до творчо-продуктивної діяльності та виборі ефективних методів для оптимального формування мотиваційної сфери у дітей на заняттях з ліплення.

Загальні напрями та умови проведення занять з ліплення аналогічні іншим педагогічним методикам проведення занять за освітнім напрямом «Дитина у світі мистецтва». Педагог має виконувати наступні завдання:

- визначає напрями та завдання під час проведення занять;
- підбирає техніки для занять, які може виконати кожна дитина та досягти при цьому результату;
- встановлювати з дошкільниками доброзичливий двобічний контакт;
- регламентувати роботу з метою підвищення зосередження уваги;
- при виборі об'єктів праці враховувати такі вимоги: відповідність віковим, індивідуальним та психологічним особливостям; значимість виробу, який виготовляється для дитини; можливість застосування виробу у повсякденному житті.

Проведення занять з ліплення в ігровій формі для дітей має свої особливості, які сприяють ефективному навчанню та розвитку:

1) Розробка ігрового сценарію дозволяє зробити заняття цікавим та привабливим для дітей. Вони легше залучаються до процесу ліплення, коли відчують, що це частина цікавої гри.

2) Використання ігрових персонажів чи сюжетних ліній додає елемент веселощів та фантазії до процесу ліплення. Діти можуть ліпити своїх улюблених героїв або створювати власних.

3) Заняття в ігровій формі сприяють груповій взаємодії. Діти можуть об'єднати свої творчі зусилля, співпрацювати та ділитися ідеями, що підсилює соціальний аспект навчання.

4) Ігрова форма дозволяє дітям розвивати та використовувати своє творче мислення. Вони вчаться думати нестандартно, експериментувати та втілювати в життя свої ідеї.

5) Ігрова форма дозволяє дітям виражати свою індивідуальність через ліплення. Кожна дитина може створити щось унікальне та особливе, що відповідає її власним уявленням.

6) Ігрова форма занять може підвищити рівень зацікавленості, а отже, і зосередженості дітей на процесі ліплення.

Загальною метою проведення занять з ліплення в ігровій формі є не лише вивчення технік, а й створення позитивного досвіду, що сприяє розвитку різних аспектів особистості дитини. Приклади занять наведено у Додатку В.

Опишемо ігрові вправи у відповідності до вивченої теми:

Тема «Осінній кошик»

1. Техніко-технологічні відомості:

а) **Зміст навчального матеріалу:** властивості пластиліну; кольори пластиліну; матеріали, інструменти, їхнє призначення та властивості; підготовка пластиліну – розминання (підігрівання); вид ліплення – об'ємне; послідовність дій під час виконання роботи; організація робочого місця і правила його догляду; правила безпечної праці на робочому місці.

б) **Показники розвитку:** розуміє призначення та роботу з пластиліном; називає матеріали, інструменти та їхні властивості; знає про підготовку пластиліну та послідовність дій під час роботи; дотримується правил безпечної праці та санітарно-гігієнічних вимог.

в) **Спрямованість корекційно-розвивальної роботи:** формування навичок організації робочого місця; розвиток пам'яті через запам'ятовування послідовності дій; збагачення словникового запасу назвами, що позначають послідовність дій.

2. Трудові операції:

а) **Зміст навчального матеріалу:** ділення пластиліну на частини; підготовка пластиліну до роботи; розкочування, скочування, притискання та

примазування деталей до основи з пластиліну; оздоблення кольоровим пластиліном.

б) **Показники розвитку дітей:** виконує трудові операції за допомогою вихователя; ліпить за зразком та інструкціями вихователя.

в) **Спрямованість корекційно-розвивальної роботи:** розвиток дрібної моторики під час виконання трудових операцій; удосконалення вмінь виконувати трудові операції за наочною опорою; збагачення словника назвами, пов'язаними з трудовим процесом.

3. **Об'єкти виготовлення:**

а) **Зміст навчального матеріалу:** яблуко, груша, буряк, лимон, морква, слива, кошик, виноград, калина.

б) **Показники розвитку дітей:** ліпить за зразком та допомогою вчителя.

в) **Спрямованість корекційно-розвивальної роботи:** розвиток вміння аналізувати зразок виробу; виховання охайності в роботі та оволодіння основами роботи з різними об'єктами виготовлення.

Ігрова творча вправа «Кошик з овочами»

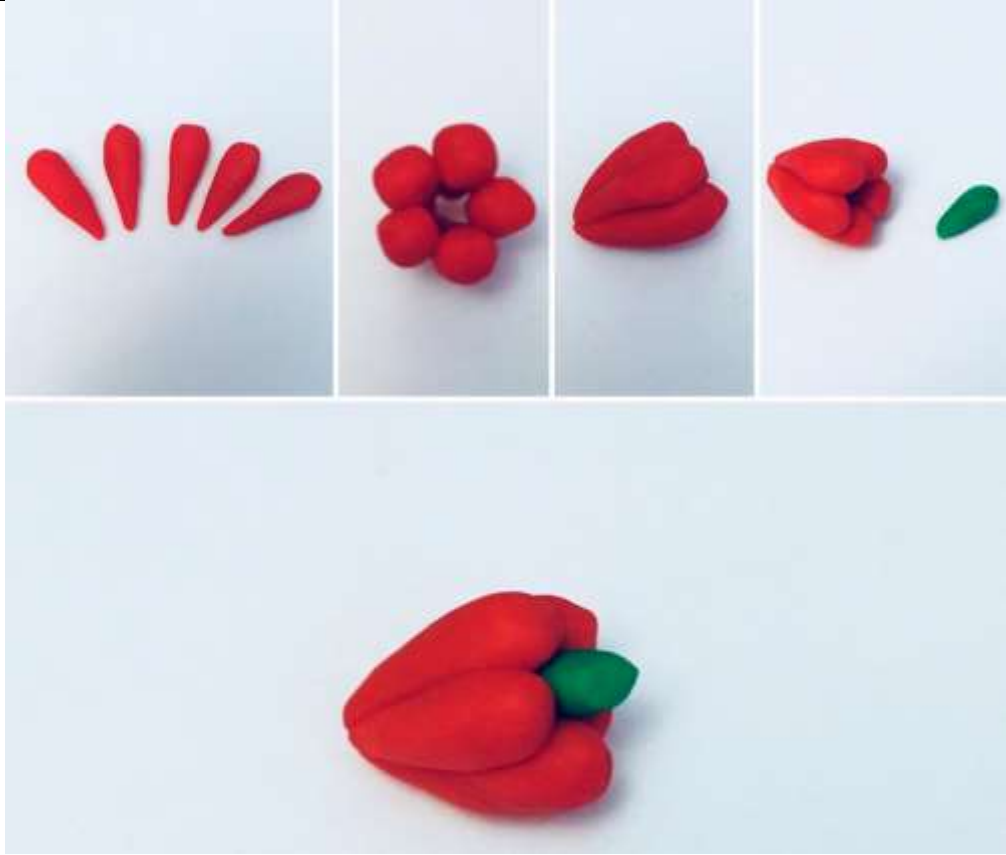
Мета цієї гри полягає в закріпленні основних прийомів ліплення, таких як відщипування, скочування і сплющення, одночасно розвиваючи дрібну моторику пальців та стимулюючи творчу уяву.

Матеріали для гри включають дошку для ліплення, пластилін різного кольору, маленький кошик, стеку, серветку, качалку і ножиці.

Хід гри полягає в тому, щоб дітям запропонувати створити різні форми овочі із пластиліну. Діти можуть відщипнути шматочок коричневого пластиліну, скачати з нього кульку або кубик, взяти білий пластилін, відщипнути шматочок і сформувати з нього ковбаску, якою прикрасити кульку або кубик. Інша можливість – для виготовлення цибулі розкочати качалкою два кольори пластиліну, накласти їх один на одного, скачати валик і нарізати його на шматочки, які потім можна покласти в корзину. Для ліплення внутрішніх частин капусти, гарбуза, кукурудзи можна використовувати непотрібний пластилін, що залишився від попередніх виробів.

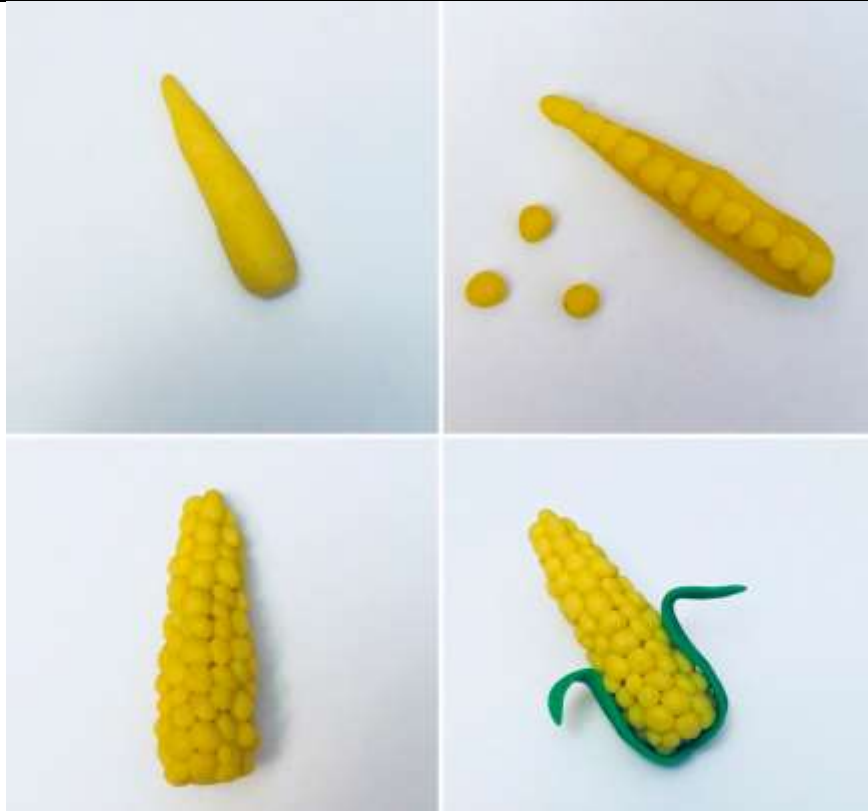
Прийоми ліплення:

Солодкий перець

Часник

Кукурудза**Фіолетова цибуля**

Інші овочі представлено у Додатку Г

Для вивчення нетрадиційних технік пластилінографії доцільно запропонувати дітям виконати наступні вправи:

Ігровий прийом «Мозаїка»

Мета: розвивати творчу уяву, дрібну моторику пальців рук, та закріплювати навички ліплення в техніці «пластилінографія».

Матеріали: пластилін різних кольорів, картон або щільний папір, стека, формочки.

Хід вправи:

1. Роздайте кожному учаснику аркуш картону або щільного паперу.
2. Надайте дітям пластилін різних кольорів та інструменти для його роботи (стеку, формочки).
3. Запропонуйте дітям створити мозаїчний малюнок на своєму аркуші, використовуючи пластилін.
4. На щільному картоні олівцем намалювати контур зображення, таке як рибка, ваза, кораблик чи сонечко. Щоб спростити вибір кольору мозаїки для дітей, розмалювати ескіз кольоровими олівцями.
5. Вони можуть вирізати, формувати та накладати різнокольорові елементи, утворюючи барвистий візерунок.
6. Підкресліть важливість початку з центру малюнка та поступового переходу до його країв.
7. Завершивши роботу, діти можуть поділитися своїми творіннями, обговорити вибір кольорів та образів.

Ця вправа не лише розвиває творчість та моторику пальців, але й стимулює уяву та увагу до деталей.

Ігровий прийом «Ліплення пластичних Етюдів»

Мета: розвивати творчу уяву та вміння створювати унікальні образи шляхом коротких ліпних творів; формувати вміння ліпити персонажів за прочитаними творами; удосконалювати техніку ліплення за допомогою різних методів; розвивати дрібну моторику рук та сприяти зацікавленості дітей у процесі ліплення.

Матеріали: дошка для ліплення, пластилін, серветка, стеки.

Хід гри: запропонувати дітям виготовити свої улюблені образи за їх улюбленими казками. Також можна запропонувати зліпити героїв віршів, особливо гумористичних, що теж може стати цікавим та творчим завданням. Діти також можуть ліпити фігурки, що ілюструють пісеньки або створювати маленьку виставу з декораціями за літературним твором.

Ігрова вправа «Дитячий майданчик»

Мета: Удосконалювати вміння ліпити фігури за різними техніками, використовуючи як цілі шматки, так і окремі частини; демонструвати можливість передачі руху за допомогою невеликої зміни положення рук в процесі ліплення; об'єднувати виліплені фігурки в загальну композицію; розвивати творчу уяву дітей.

Матеріали: класичний пластилін різних кольорів, стека, серветка.

Хід гри: показати дітям малюнок ігрового майданчика з гойдалками і гіркою та запропонувати їм подумати, що ще можна додати до ігрового майданчика. Потім надати дітям можливість виготовити свій власний дитячий майданчик, на якому б вони хотіли пограти.

Таким чином, ігрові вправи з ліплення є ефективним і цікавим методом розвитку дітей та формування у них мистецько-творчої компетентності, оскільки вони поєднують в собі навчання та розвагу. З вищеописаних ігор видно, що вони спрямовані на розвиток різних аспектів особистості дитини, а саме: розвивають творче мислення, формують уяву та фантазію дітей; сприяють розвитку дрібної моторики; сприяють освоєнню дітьми формоутворення та кольористики, розвивають їхнє відчуття; стимулюють комунікативні навички; заняття творчість формує колективний досвід. І головне – ігри з ліпленням роблять навчання цікавим та захопливим, що сприяє розвитку позитивного ставлення до навчання.

Висновки до розділу 2

Методика формування мистецько-творчої компетентності дошкільників на заняттях із ліплення виявляється досить ефективною та цілеспрямованою. Здобуття мистецько-творчих навичок у цьому віці важливе для загального розвитку дитини та формування її творчого потенціалу. Зрозумілі та цікаві завдання, які активно використовують різні методи ліплення, сприяють не лише розвитку дрібної моторики та творчої уяви, але й підтримують загальний емоційний розвиток дитини.

Заняття із ліпленням враховують особливості вікового етапу дошкільного віку, сприяючи розвитку комунікативних, когнітивних та моторних навичок. Застосування ігрових форм та технік ліплення дозволяє дітям експериментувати та виражати свою творчість у безпечному середовищі. Мистецьке ліплення також сприяє формуванню художнього смаку та естетичних уподобань у дітей.

Важливою складовою методики є індивідуальний підхід, який дозволяє враховувати особливості кожної дитини та сприяє її повноцінному розвитку. Зацікавлення та позитивне ставлення педагога також впливають на успішність формування мистецько-творчої компетентності.

Узагальнено, методика ліплення в дошкільному віці є ефективним інструментом для розвитку мистецько-творчої компетентності, сприяючи різносторонньому розвитку особистості дитини.

Доведено, що ігри з ліпленням у старшому дошкільному віці не лише надають дітям можливість виразити свою творчість, але й сприяють генеруванню нових творчо-художніх ідей, формуючи навички, які можуть бути корисними у навчанні та повсякденному житті.

ВИСНОВКИ

Зважаючи на проведені дослідження проблеми формування мистецько-творчої компетентності дошкільників засобом технології розвитку творчих здібностей на заняттях із ліплення як на теоретичному, так і практичному рівнях дійшли наступних висновків:

1. Мистецько-творча діяльність дошкільників – це комплексна сфера їхньої діяльності, спрямована на вираження емоцій, творчий розвиток та виявлення творчого потенціалу в процесі мистецьких та творчих проєктів. Вона включає в себе різноманітні види мистецтва, такі як малювання, ліплення, музика, театр, рухливі ігри тощо; відіграє важливу роль у розвитку дитини; сприяє розвитку фантазії, творчого мислення, ручної моторики, сприйняття кольору та форми. Ця діяльність допомагає дітям виявляти свої почуття та емоції, розкриває їхні таланти та особистість.

Розкрито, що пріоритетним завданням мистецько-творчого напрямку в дошкільній освіті є створення емоційно-ціннісного ставлення, заснованого на інтересі до мистецької та творчої діяльності, задоволенні від них, емоційному реагуванні на вияви краси, а також формування простих уявлень про види мистецтва. Завдання щодо розвитку елементарних мистецьких навичок спрямоване на надання кожній дитині можливості для художньо-творчого самовираження. За умов поєднання емоційно-ціннісного та діяльнісного підходів відбувається формування мистецько-творчої компетентності і розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Тому для реалізації мистецької творчої діяльності у ЗДО у дітей дошкільного віку слід сформуванню саме мистецько-творчу компетентність, що відповідно до БКДО характеризується як здатність дитини ефективно втілювати свій художньо-естетичний потенціал для досягнення конкретного результату

2. У контексті дитячої творчості впровадження технології розвитку творчих здібностей дозволяє спрямувати діяльність дитини на створення нового значущого продукту або внесення оригінальних рішень до вже

існуючого. Творчість в період дошкільного дитинства проявляється у всіх аспектах дитячої діяльності, які властиві цьому віку.

Термін «творчий потенціал» вказує на сукупність якостей особистості, що сприяють творчій діяльності. У дошкільника цей творчий потенціал постійно змінюється та розвивається, проявляючись у творчій активності. Для сприяння розвитку творчого потенціалу та виявлення творчої активності дошкільників у закладах дошкільної освіти важливо створити умови, які включають зацікавлення дитини творчими завданнями, прояв інтересу до процесу творчості, створення необхідного освітнього середовища та забезпечення виховання знаннями і вміннями для творчого самовираження та реалізації власної творчої активності.

3. Педагогічні можливості реалізації технології розвитку творчих здібностей дітей на заняттях із ліплення відповідають сучасним вимогам організації художньо-естетичної діяльності дітей старшого дошкільного віку. Її спрямування полягає в розвитку емоційно-чуттєвого сприйняття оточуючого світу та формуванні естетичного ставлення до його об'єктів. Крім того, ця технологія забезпечує можливість кожній дитині художньо-творчого самовираження та спрямована на формування мистецько-творчої компетентності.

Доведено, що заняття з ліплення представляють значущий метод для всебічного розвитку дітей дошкільного віку та спрямовані на комплексне підвищення їхніх мистецько-творчої компетентності. Це виявляється в наступних різних аспектах прояву художніх та творчих здібностей на заняттях із ліплення.

4. Розкрито, що у процесі мистецько-творчої діяльності діти вивчають різні художні техніки, виражають свої ідеї через творчість, співпрацюють один з одним у колективі та розвивають соціальні навички. Ця діяльність також впливає на емоційний стан дитини, позитивно впливаючи на її самопочуття та самовизначення.

Презентовано комплекс ігрових вправ з ліплення для дітей старшого дошкільного віку, що спрямований на формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Vazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 12.04.2023).
2. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. Київ: Фенікс. 2014. 137 с.
3. Божок Т. Феноменологія духовно-творчого потенціалу підлітків. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2015. №12. С. 220–227.
4. Дошкільна освіта : словник-довідник : понад 1000 термінів, понять та назв / упор. К.Л. Крутій, О.О. Фунтікова. Запоріжжя : ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2010. 324 с.
5. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник. Київ : Академвидав, 2012. 349 с.
6. Дичківська І.М.,Поніманська Т.І. М. Монтессорі: теорія і технологія. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2009. 304 с.
7. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Київ: Центр учбової літератури. 2012. 424 с.
8. Дяченко М. Д. Творчість і креативність як педагогічні категорії: історичний аспект. *Науковий огляд*. 2016. №5 (26). URL: <https://oaji.net/articles/2016/797-1467450404.pdf> (дата звернення: 14.07.2023).
9. Енциклопедія освіти / гол ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер.2021. 1144 с.
10. Ковшар О.В. Формування пізнавальної активності дошкільників засобами ігрових технологій. URL : <file:///C:/Users/user/Downloads/20190417.pdf> (дата звернення: 14.04.2023).
11. Кульчицька О. І. Творчі здібності та особливості їх прояву в дитячому віці. *Обдарована дитина*. 2010. № 1. С. 10–14.

12. Листопад О. Творчі завдання як засіб розвитку творчих здібностей старших дошкільників. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* 2011. №23. С. 78–81.
13. Лозинська С.В., Фалько В.В. Теоретичні основи дослідження розвитку креативності у дошкільників як особистісної здатності до творчості. *Молодий вчений.* № 8 (60). 2018. С. 162–165.
14. Лукановська А. Творчий потенціал особистості: структурні компоненти. *Проблеми сучасної психології.* URL: <http://journals.uran.ua/index.php/2227-6246/article/view/162126> (дата звернення 14.07.2023).
15. Маршицька В. В., Орлова Г. В. Теоретичні основи формування креативності у дітей старшого дошкільного віку. URL: <https://cutt.ly/wZ6Jytp> (дата звернення: 14.07.2023).
16. Михайлова Л.М., Шульга Л.М. Технологія розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. *Молодий вчений.* № 10 (50). 2017. С. 483–487.
17. Міщенко, Н. І. Розвиток творчого потенціалу молодших школярів засобами інноваційних технологій. *Таврійський вісник освіти.* 2017. №1. С. 138–144.
18. Моляко В. О. Психологічна теорія творчості. *Обдарована дитина.* 2004. №6. С. 2–9.
19. Новоселецька І. Е. Вплив мистецтва на розвиток художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя в початкових мистецьких навчальних закладах. *Молодий вчений.* №3.2 (43.2), березень. 2017. С. 98–101.
20. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: підручник / Г. В. Сухорукова, О. О. Дронова, Н. М. Голота, Л. А. Янцур. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 376 с.
21. Онищук І. А. Інноваційні форми, методи і прийоми оптимізації художньо-творчої діяльності дошкільників. *Науковий вісник Кременецького*

обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка. 2014. №3. С. 92–100.

22. Поліщук О.В., Воєдило О. Підготовка студентів до керівництва образотворчою діяльністю дітей дошкільного віку: навчально-методичний посібник. Умань: ВПЦ «Візаві». 2019. 120 с.

23. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник. Київ : Академвидав, 2013. 464 с.

24. Програми розвитку дітей. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/programi-rozvitku-ditej> (дата звернення: 27.03.2023).

25. Семенов О. С. Формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника у позашкільному навчальному закладі: Монографія. Луцьк: ПВД «Твердиня». 2017.

26. Скоморовська І. Розвиток творчості дошкільників у різних видах образотворчої діяльності. *Гірська школа українських Карпат. № 21. 2019. С. 103–107.*

27. Теорія та методика дошкільної і початкової освіти: монографія / за заг. ред. О. В. Лобової, С. М. Кондратюк. Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2023. 512 с.

28. Глумачний словник сучасної української мови: Загальноживана лексика / за заг. ред. В. Калашника. Харків : ФОП Співак, 2009. 960 с.

29. Туриніна О. Л. Психологія творчості. Київ: МАУП. 2007. 160 с.

30. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

31. Хрестоматія з дитячої психології навч.-метод. посіб. / уклад. Ю. О. Приходько, І. О. Лапченко, Л. Г. Боброва. Кам'янець-Подільський : Друкарня «Рута», 2017. 317 с.

32. Чернявська М. В. Зміст естетичного виховання дошкільників засобами образотворчого мистецтва як наукова проблема (друга половина ХХ століття). 2022. Вип. 36. С. 175–180.
33. Шагар В. Сучасний тлумачний психологічний словник. URL:https://library.udpu.edu.ua/library_files/427530.pdf (дата звернення: 14.03.2023).
34. Шульга Л. М. Барвиста радість. Розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. Методичний посібник. Запоріжжя: ТОВ «ЛППС» ЛТД, 2017. 336 с.
35. Шульга Л. Упровадження технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. *Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2019. Том 3. №23. С. 179–183.
36. Chen, X., & Zhao, H. The effect of craft activities on the socialization and communication development of preschool children. *Journal of Education and Practice*. 2014. №5(22), P. 145–149.
37. Indah Nofiyanti¹, Neneng Tasu'ah. The Improvement of Early Childhood Creativity Through Carving Activity. URL : <https://journal.unnes.ac.id/sju/index.php/belia/article/view/29576/15093> (дата звернення: 02.02.2023).
38. Jones, E., & Lloyd, M. Early childhood research journal: The relationship between participation in visual arts and cognitive, social, and emotional development in preschool children. *Journal of Early Childhood Research*. 2012. №10(1), P. 77–89.
39. Reilly, R., & Rosen, M. The benefits of drama activities for early childhood development. *Early Child Development and Care*, 2019. №189(6), P. 940–946.

40. Shulga L. N. Preschool age characteristics as sensitive for the development of creative abilities of the child. *Virtus. Scientific Journal*. ISSN 2410–4388. October, issue 8, 2016. С. 125–129.

41. The Top 10 Skills Children Learn From the Arts. URL : <https://blog.americansforthearts.org/2019/05/15/the-top-10-skills-children-learn-from-the-arts> (дата звернення: 02.02.2023).

ДОДАТКИ

Додаток А

Нетрадиційні техніки ліплення

<i>Пластилінографія</i>	
<p>Пластилінографія представляє собою форму народного творчості та декоративного мистецтва, грає важливу роль в естетичному розвитку дошкільників. Цей вид мистецтва включає в себе створення ліпних картин, де зображаються більш-менш опуклі, напівоб'ємні об'єкти на горизонтальній поверхні, і використовує в основі пластилін.</p>	
<p>Пряма пластилінографія передбачає створення ліпної картини на плоскій поверхні. Для цього обираються прості зображення, що не містять дрібних деталей. Малюнок виконується за допомогою воскового пластиліну на міцному картоні</p>	
<i>Пряма пластилінографія</i>	
	<p>Зворотна пластилінографія передбачає створення ліпної картини на оберненому боці прозорої поверхні. Цей метод використовується при роботі зі склом, але для дітей в якості заміни скла може використовуватися оргскло. Малюнок ініційно наноситься маркером, а потім використовується пластилін</p>
<i>Зворотна пластилінографія</i>	
<p>Модульна пластилінографія – це створення ліпної картини за допомогою різних компонентів, таких як валики, кульки, диски. Цей метод є високорівневим у виконанні. Малюнок передається на поверхню, і кожен елемент картини заповнюється пластиліном відповідного кольору.</p>	
<i>Модульна пластилінографія</i>	

*Мозаїчна
пластилінографія*

Мозаїчна пластилінографія – це створення ліпної картини за допомогою кульок пластиліну. Цей метод вважається дуже простим, оскільки всі елементи об'єднуються у кульку.

Прийоми формоутворення

ЯК З'ЄДНАТИ ДЕТАЛІ З ПЛАСТИЛІНУ?

- Приєднати

- Згладити

- Притиснути

ЯК ПОДІЛИТИ ПЛАСТИЛІН НА ЧАСТИНИ?

- Відщипнути

- Розплющування між долонями

- Витягування

- Розкачування кульки між долоньями

- Розкачування «ковбаски»

- Вдавлювання

- Відкрити

Розробка заняття з ліплення

Тема: Вітамінний кошик для зайчика (ліплення)

Програмовий зміст: вчити дітей розкачувати шматок пластиліну між долонями круговими та поздовжніми рухами, розплескувати шматок, отримувати круглу та циліндричну форми; викликати у дітей інтерес до процесу і результату ліплення; розвивати довільні рухи рук, дрібну моторику пальців, спостережливість; виховувати старанність у роботі, бажання передавати і створювати зображення знайомих овочів.

Попередня робота: розгляд овочів; читання віршів про овочі; відео перегляд казки про овочі.

Матеріал: іграшковий зайчик, ширма, осінні листочки, овочі та фрукти муляжі; пластилін (червоний, зелений, помаранчевий), дощечка, кошик, серветки.

Привітання до дітей

Сонечко встало, іде новий день.

Любі малята, усім :«Добрий день!»

Пташечка в небі, співає пісень

Ніби вітає усіх: «Добрий день!»

- Діти, сьогодні в нас чудовий осінній день і я запрошую вас на заняття.

Стук у двері. Заходить сумний зайчик.

- Добрий день, зайчику, чого ти такий сумний?

- Добрий день! А сумний я тому, що у бабусі на городі побував і поїв весь її урожай, тепер бабуся на мене образилась і плаче, нема з чого зварити борщик для дідуся. А я тепер не знаю де мені взяти овочі, щоб бабуся мене пробачила?

- Що ж зайчику, дуже сумна історія, але я, здається, знаю як допомогти твоїй біді.

- Діти, а давайте допоможемо нашому зайчику і зліпимо для бабусі овочі. Для роботи нам знадобиться: пластилін (червоний, зелений, помаранчевий), дощечка, стек та волога серветка. Але перед тим, як приступити до роботи, я пропоную вам, малята, пограти в пальчикову гру.

Пальчикова гра «Зайчик»

У темному лісі зайчик жив,

(Кисті рук перед собою, долонями від себе. Пальці розведені в сторони та напружені. Вказівний та середній пальці витягнути ввверх, мізинець та безіменний притиснути до долоні великим пальцем).

Горщик глиняний місив,

(Перекладання глини з однієї руки в іншу).

Із капусти борщ варив ,
 (Пальці обох рук зібрані в один кулачок).
 Потім смачно куштував ,
 (Ліву долоньку зігнути «ківшиком», вказівним пальчиком правої руки водити по долоні лівої руки - по колу).

Всіх звіряток пригощав.

(Розташувати кисті рук перед собою, долонями вгору. Пальці стиснуті та напружені)

- Діти, погляньте у мене є помідор. Якого він кольору? А якої форми? Так правильно – червоний, круглої форми. Беремо шматочок червоного пластиліну, кладемо між долонями і круговими рухами розкачуємо пластилін. Ось і вийшов у нас помідорчик.

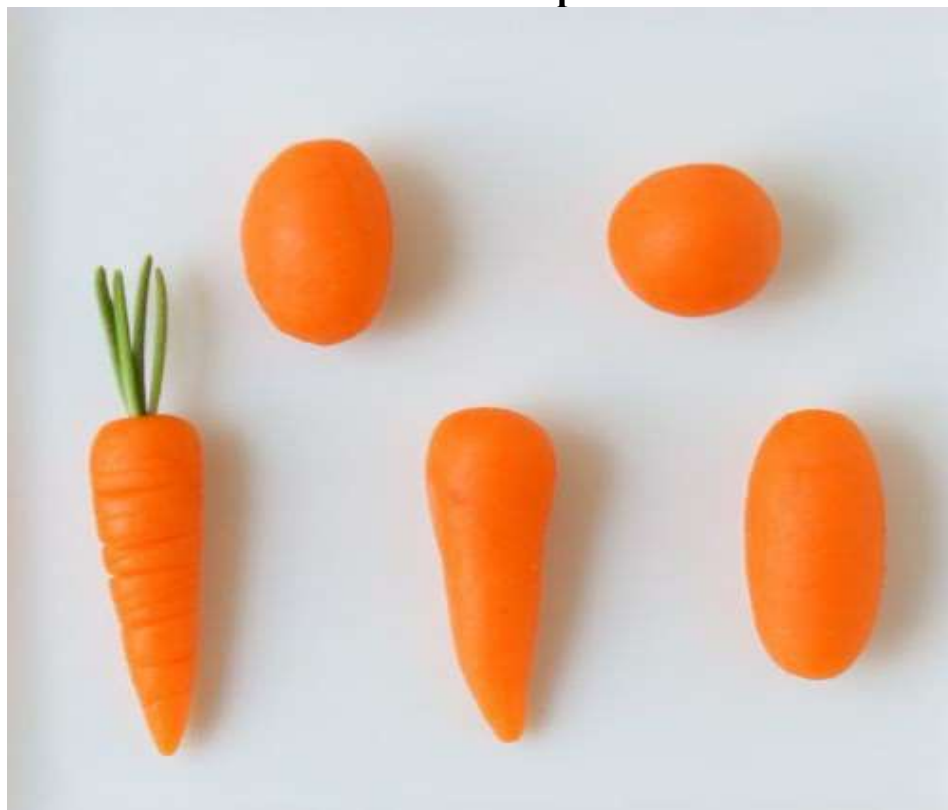
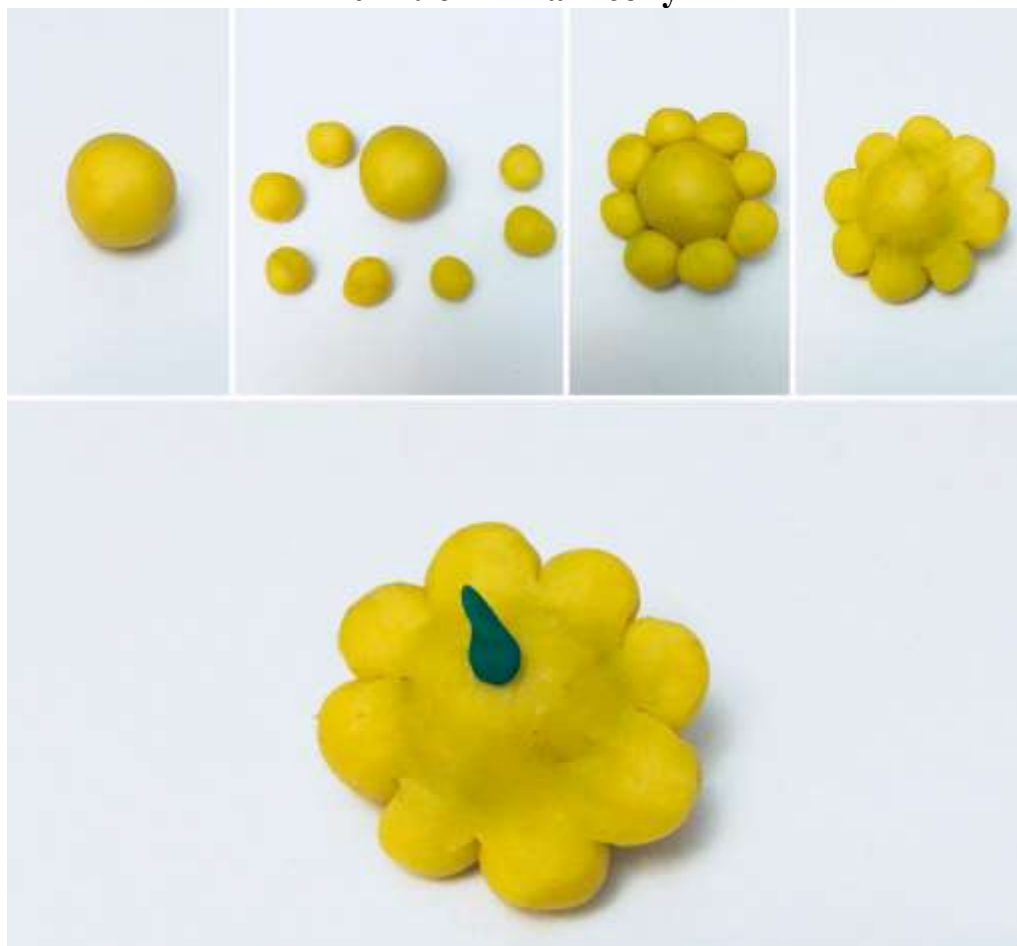
- А ось який огірок. Якого він кольору? Так, правильно-зеленого, продовгуватої форми. Беремо шматочок зеленого пластиліну, кладемо на долоньку і починаємо розкачувати поздовжніми рухами вперед – назад. Ось і вийшов в нас гарненький огірочок.

- А ось і морквинка. Якого вона кольору? Так, молодці! Для цього беремо шматочок помаранчевого пластиліну і рухами вперед – назад починаємо розкачувати, тепер один кінець морквинки формуємо пальчиками, отримуючи циліндричну форму.

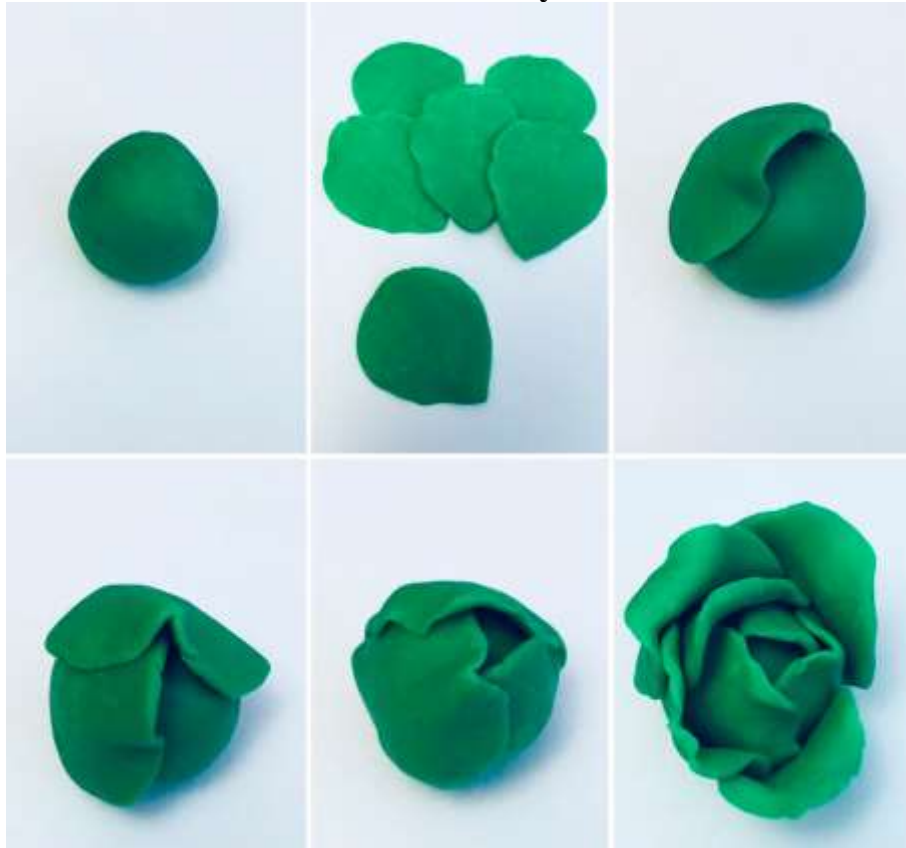
- Подивіться, які гарні овочі в нас вийшли! За це зайчик хоче пограти з вами у гру.

Дидактична гра «Що в зайчика у кошику»
 (<https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=f5BT7rOZkDE>)

- Дякую вам, діти, за допомогу. Наш зайчик прощається з вами і поспішає до бабусі з вітамінним кошиком.

Ліплення морки**Ліплення патисону**

Ліплення капусти

Ліплення горошку

